

SAMORZĄD MIEJSKI

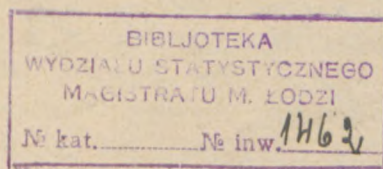
MIESIĘCZNIK

ORGAN ZWIĄZKU MIAST POLSKICH
POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU MIAST
I SPRAWOM GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

WYDAWCA: ZWIĄZEK MIAST POLSKICH.
REDAKTOR: HENRYK GROTOWSKI.

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:
WARSZAWA, MAZOWIECKA Nr. 7. TEL. 107-11.

Ceny ogłoszeń:

Prenumerata: kwartalna	Zł.	9	1 strona za tekstem	Zł.	100
" półroczna	"	18	1/2 strony "	"	50
" roczna	"	36	1 strona przed tekstem	"	150
Pojedynczy zeszyt miesięczny	"	3	1/2 strony " "	"	75
			Zewnętrzna strona okładki	"	200
			Wewnętrzna " "	"	180
			Ustępstwo dla miast 10 ⁰ / ₀		

Ogłoszenia miast o wakujących stanowiskach w gospodarce miejskiej oraz zgłoszenia na te stanowiska umieszczane będą bezpłatnie w dziale pośrednictwa pracy.

czas. 3099/7.

Treść zeszytu styczeń 1927 r.

	Str
1) K. Rolle: „Zmierzch Samorządu Małopolskiego“	1
2) Kronika. Z życia miast	20
3) Kronika Zagraniczna:	
a) Ustrój miejski w różnych krajach (Niemcy)	.
4) Przegląd wydawnictw	58

W. 815/56/281.

Zmierzch Samorządu Małopolskiego.

Małopolska przeżywa zmierzch samorządu. Trudno inaczej nazwać zjawiska jakie obserwujemy w życiu samorządowym od trzech lat. W samoistnych jednostkach gospodarczych i administracyjnych, jakimi były związki komunalne Małopolski w ciągu ubiegłych lat 60, pozostały jedynie strzępy i pozory samorządu — omnipotencja państwa ograniczyła zarządy miast do roli wykonawców zarządzeń władz nadzorczych, czyniąc gospodarkę i administrację samorządową zależną w najdrobniejszych nawet sprawach od zgody tychże władz.

W ciągu ubiegłych 3 lat wydano cały szereg przepisów prawnych oraz zarządzeń administracyjnych, które wprowadzając centralizację, zastrzegając za twierdzenie uchwał władzom nadzorczym, skrępowwały biurokratycznymi zarządzeniami każdy krok samorządu, a w rezultacie podrażając administrację, uczyniły ją równocześnie ociężałą i przewlekłą.

Przed omówieniem szczegółów t. j. przedmiotowych ograniczeń samorządu doby ostatniej, podkreślić należy pewne właściwości samorządu małopolskiego. Samorząd ten pod względem ujęcia prawnopañstwowego, zwłaszcza o ile idzie o samorząd krajowy, samorząd powiatowy i samorząd miast o własnym statucie, nie miał równego w Europie. Dotyczy to zarówno zakresu jego działania, jak i nader szczupłych granic nadzoru władz państwowych. W pierwszym kierunku cała administracja gospodarcza i cała t. zw. miejscowa policja administracyjna należała do własnego zakresu działania, cały zaś nadzór nad nią skupiał się w samorządach wyższego typu, a koncentrował w Wydziale krajowym. Nadzór władz państwowych ograniczał się, ściśle rzecz biorąc, jedynie do t. zw. poruczonego zakresu działania. Samorząd małopolski, obejmując wszystkie dziedziny życia gospodarczego gmin i powiatów, pozatem szereg dziedzin administracji politycznej, w miastach zaś o własnym statucie pełnił administrację władz politycznych I instancji kraju, stwarzał szeroki zakres działania, dawał możność wszechstronnej inicjatywy. Dzięki temuż samorządowi Małopolska, nawet przy znanym imperjaliście - dynastycznej polityce Wiednia, zdołała w ciągu 60 lat ery konstytucyjnej w b. Austrii mimo, że sfery rządzące i decydujące w Wiedniu odniosły się

do spraw i potrzeb b. Galicji nie zawsze życzliwie a często wprost z niechęcią, dojść do tych rezultatów gospodarczych, w jakich zastał ją wybuch wojny światowej. Dość wspomnieć rozbudowę dróg bitych w kraju, szpitalnictwo, szkolnictwo zawodowe, budowę kolei lokalnych, unarodowienie przemysłu, regulację rzek i potoków górskich i t. d. Wszystko to dziedziny dokonane z inicjatywy i funduszami samorządu. Samorząd małopolski wyrobił również w najszerszych sferach ludności ściśle określone pojęcia o jego istocie i zadaniach, wytworzyć musiał w szerokich sferach ludności znaczniejsze niż gdzieindziej uświadczenie prawnopństwowe, wreszcie stać się szkołą wykształcenia politycznego, szkołą, która w ciągu ubiegłego sześćdziesięciolecia wydała szereg znakamitych burmistrzów, posłów i parlamentarzystów. Tendencją też Małopolski, zwłaszcza zaś miast, musiało być utrzymanie z chwilą odrodzenia niepodległości Polski tego, co w ciągu przeszło półwiekowej działalności okazało się bardzo dobrem, a co, nawiasem mówiąc, obciążało w wysokim stopniu administrację państwową. Zdawało się też, że Rząd polski oceni walory tutejszego samorządu i należycie je spożytkować potrafi. Rzeczywistość wykazała wprost coś przeciwnego — na 207 miast i miasteczek Małopolski — zaledwie 32% ma samorząd t. j. Rady miejskie i wybranych burmistrzów — na 5000 gmin wiejskich przeszło 2000, o ile się nie mylę — ma komisarzy rządowych. Regułą zatem jest w Małopolsce niestety komisarz rządowy.

Analogicznie przedstawia się sprawa i w dziedzinie przedmiotowego prawa gminnego t. j. z zakresem uprawnień samorządu. Zakres ten maleje z roku na rok, Państwo polskie zdąża systematycznie do zupełnego zniszczenia jakiejkolwiek samodzielności samorządu, przerzucając prawo decyzji w najdrobniejszych nawet sprawach na władze państwowe. Sejm nasz w rodzinie parlamentów europejskich najmłodszy, zupełnie nie zdaje sobie sprawy z roli i zadań samorządu w Państwie i jego administracji, zapoznaje, że administracja samorządowa jest również *sui generis* administracją państwową, że należycie pojęta demokracja państwa wymaga decentralizacji, wymaga powołania najszerszych sfer do udziału w rządach i odpowiedzialności za nie, do czego pierwszym i najlepszym terenem jest właśnie samorząd. Wynikiem powyższej polityki Państwa polskiego jest obniżenie się administracji samorządowej, krępowanej niemal na każdym kroku nadzorem władz przełożonych, wzrost liczby urzędów państwowych, których ilość na terenie Małopolski w stosunku do czasów przedwojennych powiększyła się blisko trzykrotnie, w ostatecznej konsekwencji administracja naogół gorsza, za to kilkakrotnie droższa.

Przechodzę z kolei do szczegółów.

Najważniejszym w gospodarce miast jest dział gospodarki skarbowej. W dziedzinie tej miasta żadnej obecnie swobody gospodarczej nie mają. W za-

kresie gminnego prawa skarbowego ustawodawstwo polskie ogranicza zarządy miast w dwóch kierunkach:

- 1) materialnie ścieśnia zbytnio prawa podatkowe miast,
- 2) formalnie krępuje zupełnie swobodę w wykonywaniu przysługujących miastu uprawnień.

Ad 1) Zaspakajanie rozlicznych potrzeb życia publicznego w granicach określonych ustawami jest treścią gospodarki związków komunalnych. Od dostateczności środków finansowych, któremi rzeczzone związki rozporządzają i od stosownego użycia tych środków zależy pomyślny stan i rozwój gospodarki komunalnej, o ile ta gospodarka jest dobrą i stale się rozwija, staje się temsamem główną dźwignią cywilizacyjnego postępu całego państwa.

Od początku wojny światowej po rok 1924 przeżywały miasta okres zupełnej stagnacji życia gospodarczego, pozbawione normalnych, a nawet najkonieczniejszych dochodów, skazane były na zupełną bezczynność gospodarczą.

Stąd wyrósł i spadł obecnie na gminy miejskie, jako reakcja poprzedniej bezczynności życia gospodarczego, cały ogrom zadań, które muszą być spełnione, jeśli te związki mają objawić swą żywotność, dźwignąć się z chwilowego upadku i wkroczyć na drogę postępu i rozwoju. Zadania te obejmują uporządkowanie różnorodnych działów gospodarki miejskiej, zniszczonych lub zaniedbanych w ciągu ostatniego dziesięciolecia.

Ustawa z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. U. R. P. Nr. 94, poz. 747 mimo, że dla potrzeb samorządu stworzyła cały szereg źródeł dochodowych, rozwiązała, jak to stwierdza dotychczasowe doświadczenie, zagadnienia finansowo-gospodarcze miast tylko o tyle, że dała im możliwość kontynuowania gospodarki zaledwie na poziomie bieżących, niemal elementarnych potrzeb. Nie pozwala jednak ustawa ta miastom, zamykając ich prawa podatkowe w niezwykle ciasnych granicach stawek podatkowych, na takie regulowanie dochodów, jakie jest konieczne według kaźdoczesnych wymagań i zadań gospodarki w duchu jej rozwoju.

W następstwie tego samorządy, a szczególnie większe gminy miejskie nie mogą zakresić szerszego programu działalności, którego urzeczywistnienie stawiałoby gospodarkę na właściwym poziomie i oznaczało jej postęp.

A dodać trzeba, że te niezbyt szerokie uprawnienia podatkowe z ustawy z 11 sierpnia 1923 r. zostały następniemi ustawami jeszcze bardziej ścieśnione. Mam tu na myśli ustawę z 31 lipca 1924 r. Dz. U. Nr. 73, poz. 720, która komunalne opłaty od umów o przeniesienie własności nieruchomości obniża o 4% do 2% oraz ustawę z 22 grudnia 1925 r. Dz. U. Nr. 129, poz. 918, która miastom odjęła aż 50% ich udziału w państwowym podatku dochodowym, wreszcie ustawę z 29 grudnia 1925 r. Dz. U. Nr. 1, poz. 2, o zabezpieczeniu podaży przedmiotów powszechnego użytku i wydane do niej rozporządzenie wykonawcze z 23 lutego 1926 r. Dz. U. Nr. 27, poz. 146, według których opłaty miejskie za gaz,

elektrykę, wodę, wymagają zatwierdzenia Ministerstwa. Przepisy ostatnie zwłaszcza stanowią niesłychane skrępowanie gospodarki miejskiej ze szkodą dla tej gospodarki, a bez widocznego pożytku dla ogółu. Gazownie, zwłaszcza elektrownie, jeśli mają dobrze obsługiwać mieszkańców, muszą działać szybko, być zorganizowane po kupiecku, a kupiectwo biurokratycznych formalności nie znosi. Cena gazu czy prądu jest wynikiem każdorazowej kalkulacji, wynikiem w czasie zmiennym, który bez poważnych strat dla przedsiębiorstwa nie może czekać tygodniami i miesiącami na zatwierdzenie Prezydium miasta, Komisji gazowo-elektrycznej, Rady miejskiej, Województwa, a wreszcie Ministerstwa. Przecignięcie sprawy tak zasadniczej na dłuższy okres czasu naraża przedsiębiorstwa na straty niepowetowane, a może się zdarzyć, jak obecnie, że Ministerstwo stanie wogóle na stanowisku niezatwierdzenia tych cen. Cały ten szereg instancji jest zupełnie zbytecznym, gdyż, aby ceny za gaz i elektrykę nie były przeholowane, o to dobrze dbają konsumenci, a więc obywatelstwo przez swych delegatów, Radę miejską. Konsekwencją cytowanej ustawy i rozporządzenia musi być zahamowanie ruchu przedsiębiorstw miejskich i podrożenie gazu i elektryki. Te same uwagi dotyczą opłat w rzeźni, chłodni, targowicy bydłowej, mytniczych i t. d.

Ad 2) Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 17 czerwca 1924 r. Dz. Ust. Nr. 51, poz. 522, o sposobie pokrywania wydatków przez Związki komunalne i wydane w celu wykonania tego rozporządzenia rozporządzenie ministr. z 22-go 1925 r. Dz. Ust. Nr. 15, poz. 99, likwidują poprostu samorząd z naruszeniem postanowień Konstytucji.

Według art. 67 i 70 ustawy konstytucyjnej, prawo stanowienia w sprawach należących do zakresu działania samorządu przysługuje radom obieralnym, a nadzór nad działalnością tych rad sprawuje państwo przez wydziały samorządu wyższego stopnia i przez to, że ustawy określają wyjątkowe wypadki, w których uchwały Rady miejskiej będą musiały być zatwierdzone przez organy samorządu wyższego stopnia lub przez Ministerstwa.

Z temi przepisami Konstytucji liczy się jeszcze do pewnego stopnia rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 17 czerwca 1924 r., bo wprowadzając wprawdzie niezgodnie z Konstytucją zatwierdzenie budżetów komunalnych przez władze nadzorcze (Konstytucja przewiduje tylko zatwierdzenie wyjątkowe poszczególnych uchwał, nie budżetów całych), ogranicza to zatwierdzenie w § 8 do części budżetów, zawierających pozycje, które opierać się winny na uchwałach podlegających zatwierdzeniu władz nadzorczych (przychody z podatków, pożyczki).

Natomiast rozporządzenie ministerjalne z dnia 22 stycznia 1925 r. poddaje zatwierdzeniu nie tylko całe budżety gminne, ale wszelkie drobne nawet formalne późniejsze zmiany w budżecie.

Pomijając jednak przepisy konstytucyjne — nie można absolutnie o dwóch rzeczach zapominać, a mianowicie, że:

a) zatwierdzanie budżetów miejskich w duchu i rozumieniu cytowanych rozporządzeń jest, przy niemożliwości opanowania szczegółów gospodarki miejskiej, zwłaszcza w większych miastach, przez władze nadzorcze, jedynie utrudnieniem biurokratycznym, niezwykle kosztownym, a w praktyce pozbawionym celowości.

b) zatwierdzanie budżetów w duchu i rozumieniu cytowanych rozporządzeń, przy wspomnianej przeważnie małej znajomości stosunków lokalnych przez władze nadzorcze, powodować może jedynie tamowanie normalnej gospodarki i naturalnego rozwoju miast.

Punkt 4 lit. D. art. 1 ustawy z 31 lipca 1924 Dz. U. Nr. 71, poz. 687 i rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 grudnia 1924 r. Dz. U. Nr. 113, poz. 1002, o delegatach rządowych przy poszczególnych samorządach sprzeczne z organizacją samorządu gwarantowaną Konstytucją, w myśl bowiem art. 67 Konstytucji prawo stanowienia w sprawach samorządu należy do samego samorządu, w myśl art. 70, zaś prawo nadzoru nad samorządem sprawują samorzady wyższego rzędu, więc w Małopolsce powiaty i Wydział samorządowy, instytucje przewidziane w Konstytucji, które z zadań tych znakomicie się w ciągu długich lat wywiązywały.

Rozporządzenie ministerjalne z 28 czerwca 1926 r. D. Ust. Nr. 75, poz. 433, o układaniu i formie budżetów gminnych przepisuje obligatoryjnie dla wszystkich bez wyjątku związków komunalnych jednolity sposób układania preliminarza budżetu administracyjnego, ujmując preliminarz dochody zwyczajne w 11 nadzwyczajne w 7 działów, a preliminarz wydatki zwyczajne i nadzwyczajne w 13 działów.

Ta zasada jednolitości, może celowa i racjonalna, o ile odnosi się do ogółu gmin wiejskich, jest niewłaściwą w stosunku do miast, zwłaszcza większych. Miasta średnie i większe w okresie kilkudziesięcioletniej praktyki samorządowej rozwinęły należycie swą gospodarkę do granic dalszych i wyrobiły już sobie i sprecyzowały systematykę swego budżetowania, dostosowując ją ściśle do zakresu i dziedzin swej gospodarki. Wprowadzenie zaś systemu kameralistycznego w przedsiębiorstwach jest niesłychanym utrudnieniem administracji zakładu, wymagającym zwiększenia personelu.

Przepisy powyżej cytowane ograniczyły z jednej strony źródła dochodowe gmin do najciaśniejszych granic, z drugiej skrupowały swobodę skarbowo - gospodarczą gminy, czyniąc ją zależną od zatwierdzenia władz nadzorczych w najdrobniejszych nawet sprawach. Twierdzenie pierwsze dotyczy zwłaszcza podatków pośrednich, doniedawna w gospodarce miejskiej najważniejszych, które dzisiaj przestały być wogóle poważniejszą pozycją w budżecie miejskim.

Niemniej doniosłe ograniczenia zakresu działania samorządu miejskiego wyказuje dział administracyjny i tak:

1) Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 30 grudnia 1924 o dostosowaniu uposażeń członków zarządów i pracowników związków komunalnych, ograniczające w niesłychany wprost sposób wbrew postanowieniom obowiązujących na obszarze Małopolski ustaw gminnych Zarządy miast w prawie ustalania etatów posad, etatów uposażeń, co więcej przyjmowania pracowników, posuwania ich drogą awansu do wyższych grup uposażeń, przenoszenia w stan spoczynku i t. p.

2) Ustawa o monopoli spirytusowym i przejściu spraw szynkarskich do kompetencji władz skarbowych pozbawiły miasto prawie wszelkiego wpływu w tym dziale, gdyż władze skarbowe nadają koncesje wyszynkowe często nawet bez zasięgnięcia opinii Gminy.

Ingerencja w tych sprawach zwłaszcza miast większych i przywrócenia im wpływu dawniejszego na udzielanie uprawnień, wydaje się konieczną.

3) Rozporządzenie Min. Pracy i Opieki Społecznej z dnia 23 czerwca 1923 Dz. Ust. R. P. Nr. 70, przyznało władzom samorządowym prawo określenia godzin otwierania i zamykania sklepów w dni powszednie, tudzież w niedziele i święta.

Natomiast według projektu ustawy o godzinach handlu do określania tych godzin mają być powołane władze administracyjne I instancji, a w miastach liczących ponad 100.000 ludności władze administracyjne II instancji.

4) Pobór opłat placowych opiera się na zasadzie art. 27 ust. 1, ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 r. Dz. Ust. R. P. 94, poz. 747 o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych, w myśl którego związki komunalne winny pobierać opłaty za używanie urządzeń komunalnych.

Mimo, że takimi urządzeniami komunalnymi są bezsprzecznie place targowe, specjalnie i wyłącznie na cele targowe urządzone, to jednak art. 30 ust. 1 powyższej ustawy w interpretacji władz państwowych pozwala rzekomo na pobieranie opłat targowych od artykułów żywności, dostarczanych przez producentów rolnych tylko w razie sprzedaży tychże artykułów w miejskich halach targowych.

5) O ile pierwotnie opłaty placowe po myśli art. 27 ust. 2 ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych nie podlegały zatwierdzeniu władz nadzorczych, to obecnie, po myśli art. 2 ustawy z dnia 29 grudnia 1925 r. Dz. Ustaw R. P. Nr. 1 poz. 2 ex 1926 o zabezpieczeniu podaży przedmiotów powszedniego użytku, wszelkie opłaty za korzystanie z komunalnych urządzeń, jak również zmiany tychże wymagają zatwierdzenia właściwej władzy nadzorczej, co swobodę samorządu bardzo ogranicza i na szkodę naraża, gdyż zmusza Gminę do wyczekiwania decyzji władzy nadzorczej niejednokrotnie przez dłuższy okres czasu.

6) Uchwały w sprawie pobierania samoistnych podatków komunalnych, jak również zmiany istniejących podatków, a więc n₁, również i opłat od psów, pod-

legają po myśli art. 1 ustawy z 11 sierpnia 1923 r. zatwierdzeniu władz nadzorczych, przyczem gmina obowiązana jest dołączyć preliminarz budżetu, oraz inne materiały uzasadniające dany podatek. Obowiązek przedkładania władzy nadzorczej każdorazowych zmian opłaty np. od psów, wywołuje te same skutki, o których wspomniano przy omawianiu opłat placowych.

7) Uchwały w sprawie pobierania podatków komunalnych winny być pozwzięte w myśl § 1 ust. ostatni rozp. II Ministra Spraw Wewn. z dnia 18 marca 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 31 w formie statutów podatkowych, co również przewleka każdą sprawę, czego dowodem np. sprawa statutu dla poboru opłat od psów utrzymywanych w mieście Krakowie, który, przedłożony w swoim czasie władzom nadzorczym do zatwierdzenia, został w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych według używanego tamże pierwowzoru zmieniony w sposób nieodpowiadający miejscowym potrzebom i dopiero po przeprowadzeniu przewlekłej korespondencji został przywrócony do pierwotnej formy w myśl wniosków Magistratu.

8) Ustawa z 11 kwietnia 1924 r. o ochronie lokatorów Dz. U. R. P. Nr. 39 poz. 406 ogranicza samorząd w sprawach przemysłowo - handlowych, traktując narówni lokale handlowe, znajdujące się w kramach miejskich i halach targowych, z lokalami zajmowanymi przez sfery naprawdę opieki i ochrony Państwa potrzebujące. Ochrona tychże lokali wyklucza z powodu małej dochodowości jakąkolwiek konserwację tychże budynków, które w latach wojny i następnych inflacji, uległy znacznemu zniszczeniu i domagają się bezzwłocznie gruntownej renowacji, a pozostawienie dalsze tych lokali pod ochroną lokatorów, chociażby tylko przez krótki czas, musi z powodu ich nierentowności spowodować zupełną ich ruinę.

9) Ustawa z dnia 11 sierpnia 1923 r. Nr. 94, poz. 747. Dz. U. R. P. żąda w art. 33 zatwierdzenia uchwał gminnych w sprawach pożyczek i poręki.

Gminy przedkładać muszą również wszelkie uchwały dotyczące zaciągania pożyczek i udzielania poręki na podstawie ustawy o rozbudowie miast, co jest sprzecznem z postanowieniami ustawy o rozbudowie miast, która nakłada na gminy obowiązek budowy i gwarancje za pożyczki prywatne z funduszu rozbudowy.

10) Ustawa o rozbudowie miast z 29 kwietnia 1925 r. Nr. 51 Dz. U. R. P. wymaga w art. 11 zatwierdzenia przez Ministerstwo Robót Publicznych programu rozbudowy. Ograniczenie to jest nieuzasadnione, bo o sposobie rozbudowy mogą decydować same miasta a nie czynniki centralne, które stosunków miejscowych (z wyjątkiem Warszawy) nie znają. Przepisy powołanego artykułu w związku z rozporządzeniem wykonawczem z dnia 20 maja 1925 r. Nr. 56, poz. 401 Dz. U. R. P. utrudniają pozatem nabycie gruntów państwowych na cele rozbudowy miasta.

11) Ustawa z dnia 15 czerwca 1923 r. Nr. 65 poz. 505 Dz. U. R. P. wprowadza dodatek progresywny do podatku gruntowego, a nie zawiera postanowienia, iż dodatek ten nie dotyczy gruntów gminnych. W ten sposób większe mia-

sta, mające więcej gruntów, muszą płacić progresywny podatek gruntowy na podobieństwo wielkich właścicieli gruntowych. Tymczasem ogółu gruntów gminnych nie można porównywać z kompleksem wielkiej własności ziemskiej, a to tak ze względu na rozmieszczenie gruntów gminnych w różnych punktach miasta, ich przeznaczenie, inne użytkowanie, jakoteż z uwagi na zupełne inne cele gminnej polityki gruntowej.

12) Ustawa z dnia 10 grudnia 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 6, poz. 32 z roku 1921 o budowie i utrzymaniu dróg publicznych, oraz ustawa z dnia 7 października 1921 r. Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 656 o przepisach porządkowych na drogach publicznych i rozporządzenie wykonawcze do tych ustaw, a w szczególności rozporządzenie Ministra Robót Publicznych i Ministra Spraw Wewn. z dnia 26 czerwca 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 1, poz. 611 o używaniu i ochronie dróg, wydane na zasadzie ustawy z dnia 7 października 1921 r.

Do czasu wejścia w życie wymienionych powyżej ustaw, sprawy drogowe w b. Galicji unormowane były ustawami z dnia 5 października 1907 r. Dz. Ustaw kraj. Nr. 130 i z dnia 10 grudnia 1907 r. Dz. Ustaw kraj. Nr. 155, które to ustawy wedle wyraźnego przepisu w nich zawartego nie odnosiły się do miast Lwowa i Krakowa, gdyż miasta te sprawy drogowe normowały zupełnie automatycznie na zasadzie przepisów swoich statutów. W szczególności w Krakowie wszelkie sprawy związane z budową i używaniem ulic były załatwiane i zarządzane samodzielnie przez gminę, albowiem po myśli statutów miast Lwowa i Krakowa sprawy te należą do własnego zakresu działania.

Na zasadzie przepisów wspomnianych statutów obowiązane są gminy w wykonaniu postanowień o policji miejscowej sprawować i policję drogową w mieście. Na tej podstawie wydano osobne regulaminy dla komunikacji.

Ten stan prawny został zmieniony z chwilą wejścia w życie ustaw drogowych polskich z dnia 10 grudnia 1920 r. i z dnia 7 października 1921 r., które to ustawy zniosły wedle swego wyraźnego brzmienia wszelkie dotychczas obowiązujące przepisy, nie wyłączając miast Lwowa i Krakowa.

W ten sposób samorząd gminny został ukrócony:

- a) odnośnie do spraw związanych z budową i utrzymaniem ulic ustawą z dnia 10 grudnia 1920 r. Dz. U. R. P. Nr. 6 poz. 32 ex 1921,
- b) odnośnie do spraw policji drogowej ustawą z dnia 7 października 1921 roku Dz. U. R. P. Nr. 89 poz. 656, (art. 3 ustawy) i rozporządzeniem Ministra Robót Publicz. i Ministra Spraw Wewn. z dnia 26 czerwca 1924 r. Dz. U. R. P. Nr. 61 poz. 611.

Po myśli bowiem art. 3 przytoczonej ustawy i § 3 powołanego rozporządzenia gmina nie może już samodzielnie wydać w miejsce zniesionego (powyższemi ustawami) regulaminu komunikacyjnego nowych przepisów drogowych, lecz przepisy takie mogą być wydane obecnie jedynie w drodze rozporządzenia ministerjal-

nego względnie wojewodzińskiego. Ponieważ zaś miasta wielkie muszą mieć własne przepisy komunikacyjne dostosowane do miejscowych warunków, w praktyce przedstawia się przepis ten w ten sposób, że Magistrat i Rada miejska opracuje i uchwali przepisy, a wojewoda lub minister je zatwierdzi.

13) Dalsze ograniczenie samorządu przewiduje projekt ustawy budowlanej, którego przeprowadzenie będzie niewątpliwie obecnie forsowane w drodze dekretu.

Projekt powyższy godzi w samorząd w sposób zupełnie niezrozumiały. W przepisach mianowicie dotyczących właściwości władz wyłącza z zakresu samorządu sprawy policji budowlanej i przekazuje je samorządom w niektórych tylko przypadkach, ale w zakresie poruczonem.

Projekt normując właściwość władz opiera się na następujących zasadach:

- 1) Gminy załatwiają sprawy policyjno - budowlane w zakresie poruczonem,
- 2) -egzekutywa należy do władz państwowych,
- 3) szeroka kompetencja przypada wojewodom, a nawet Ministrowi Robót Publicznych.

Policja budowlana winna należeć do własnego zakresu gminy, ponieważ obejmuje ogół spraw miejscowych, t. j. z jednej strony dotyczących zasadniczo jedynie danej gminy, a z drugiej strony wymagających szczególnej znajomości stosunków miejscowych. Jeżeli więc przyjmuje się wogóle konstrukcję własnego zakresu gminy, to nie można spraw policji budowlanej przenosić do zakresu poruczonego. Pozbawienie samorządu egzekutywy jest obniżeniem powagi zarządzeń władz samorządowych, uniemożliwia wprost urzędowanie i sprężystość tej władzy. Przejęcie zakresu policji budowlanej przez władze państwowe, w szczególności zaś przez Województwo i Ministerstwo Robót Publicznych kosztem gmin jest niecelowe, przedłuży i podroży znacznie administrację, powiększy biurokracyzm, załatwianie spraw o doniosłem znaczeniu dla stosunków lokalnych gminy powierzy w ręce urzędników państwowych nie obznajmionych z temi stosunkami i dla interesów danej gminy obojętnych.

14) Ustawa z dnia 4 czerwca 1920 r. Nr. 50 poz. 304 Dz. U. R. P. o tymczasowym ustroju władz szkolnych, pozbawiła gminy o własnym statucie poprzedniego wpływu na administrację szkolnictwa powszechnego w mieście. W poprzedniej organizacji prezydent miasta był przewodniczącym Rady szkolnej okręgowej miejskiej. Obecnie przewodniczącym jest inspektor szkolny, urzędnik od gminy zupełnie niezależny. Wpływ ten uzasadniony był w całej pełni świadczeniami, do jakich gmina na rzecz szkolnictwa powszechnego i Rady szkolnej okręgowej w mieście ustawowo jest powołana i zrozumiałem w pełni zainteresowaniem miasta sprawami szkolnictwa powszechnego.

15) Ustawa z dnia 27 maja 1919 r. Dz. U. R. P. Nr. 44 poz. 311, nakładająca na gminy obowiązek dostarczania kierownikom i nauczycielom szkół po-

wszechnych bezpłatnego mieszkania względnie nawet i gruntów, w wielu miastach jest zupełnie niewykonalna.

16) Ustawa o kasach chorych, narzucająca gminom obowiązkowe ubezpieczenie pracowników komunalnych bez względu na ich publiczno-prawny charakter służbowy, oparty na zasadzie nominacji, opiekę lekarską dawaną przez gminę, zapewnienie poborów na wypadek choroby i niezdolności analogicznie do norm przyjętych w służbie rządowej.

17) Zarządzenie Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dnia 31 sierpnia 1925 r., ustalające najwyższy koszt dziennego utrzymania w zakładzie, którego gmina żądać może jako zwrot kosztów z tytułu świadczeń na opiekę społeczną w myśl rozporządzenia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej z dnia 24-go kwietnia 1924 r. Dz. U. Nr. 98 poz. 404.

18) Instrukcja Ministerstwa Zdrowia z 16 czerwca 1920 r. Nr 21255/2872, okólnik Min. Zdrowia z 24 maja 1923 r. Nr. org. 24461-3644-23 i okólnik Min. Zdrowia z 28 sierpnia 1923 r. Nr. op. 35714-5403-23 intymowane okólnikiem Województwa z dnia 14 września 1923 r. L. IX 10951/23 w sprawie pobierania przez Rząd opłat przy udzielaniu zezwoleń na ekshumację i przewóz zwłok przez lekarzy miejskich w gminach wydzielonych ze związków powiatowych wydawanych przez urzędowych lekarzy miejskich, a przypadających rzekomo skarbowi państwa.

19) Rozporządzenie Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarza do walki z epidemiami z 1 stycznia 1922 poz. 63 i z dnia 21 czerwca 1922 r. poz. 517 w przedmiocie korzystania z urządzeń wodociągowych i kanalizacyjnych — znosi, względnie ogranicza przepisy krajowych ustaw wodociągowych, ograniczając egzekutywę gminy w ściąganiu należności i wyegzekwowaniu poleceń gminy.

Itd. Itd.

Wymieniłem najważniejsze, wstrzymując się dla braku miejsca od bardziej szczegółowego chociaż może bardzo wskazanego ich omówienia. Jeżeli się doda do tych ustawowych ograniczeń orzeczenia władz przełożonych i urzędów państwowych, oparte zawsze na interpretacji ścieśniającej ustawy na niekorzyść samorządu, jeżeli się zważy nieunormowany dotychczas zasadniczo stosunek samorządu do władz państwowych w Polsce, jeżeli uwzględni się szczególne zainteresowanie się władz centralnych sprawami samorządu przy równoczesnej dążności tychże władz do przerzucenia na samorząd całego ogromu czynności czysto manipulacyjnych, dalej dążność administracji państwowej do ujęcia najmniejszych nawet przejawów życia społecznego w ramy statystyczne, formalizowanie administracji w biurokracizm nawet w b. Austrii niepraktykowany, wydawanie zarządzeń często bez przewidzenia możliwości życiowych i znajomości stosunków lokalnych, to w przybliżeniu wszystkie przyczyny ociężałości, niesprawności i ko-

sztowności naszej administracji. W tej mierze wystarczy przytoczyć kilka przykładów:

1) Wykazy czynności Magistratów wykazują bardzo znaczny wzrost czynności w referacie wojskowym. Zarządzenia władz wojskowych nastręczają tyle pracy manipulacyjnej, że z trudnością przychodzi ją pokonać. Nasyłanie książeczek wojskowych w setkach egzemplarzy do doręczenia, nadsyłanie kart mobilizacyjnych do doręczenia w tysiącach egzemplarzy, dokumentów podróży, tymczasowych zaświadczeń wojskowych, wreszcie kart powołania, możliwym jest przy należytem ich wystawieniu, podaniu roku, miejsca urodzenia i ostatniego miejsca zamieszkania i posiadania kilkakrotnie większego aparatu urzędowego niż Magistraty posiadają. Doręczenia powyższe stwarzają bowiem olbrzymią manipulację i absorbują nieproduktywnie siły biurowe. A przecież większość tych spraw mogłaby powiatowa Kamenda Uzupełnień we własnym zakresie załatwić przy sprężystej manipulacji. Doręczenie bowiem książeczek wojskowych, kart mobilizacyjnych — mogą władze wojskowe dokonać we własnym zakresie już w chwili zwolnienia z wojska po 3-letniej służbie danego osobnika względnie po ćwiczeniach, a także przy zebraniach kontrolnych.

Gdy pozatem akty w przeważnej części nie mają adresów, odsyła się je do Policji w ten sposób obciąża się z rzędu trzeci urząd.

W wykonaniu tych doręczeń musi się szukać danego adresata osobno, bo przeważnie brak dokładnego miejsca zamieszkania, wzywa się go do doręczenia, a ponieważ takich doręczeń jest kilka dla jednego paborowego, jak książeczka wojskowa, później karta mobilizacyjna, to znowu inne poświadczenie i t. d. jest w ciągu każdego roku kilka lub kilkanaście, wzywa się go kilkakrotnie do urzędu z uszczerbkiem jego pracy zawodowej. Podkreślić należy przytem, że np. D. O. K. V zakazało P. K. U. kierowania spraw i aktów wprost do policji państwowej, lecz do Magistratu, wskutek tego sprawy adresów w bardzo pokażnej ilości nadchodzą z Powiatowej Komendy Uzupełnień do Magistratu po to, aby z Magistratu przesłać je do Policji, a przecież łatwiejszą i krótszą byłaby droga korespondencji wprost z Policją. Zapytanie bowiem o adres nadeszłe z P. K. U. musi Magistrat zarejestrować w Dzienniku podawczym, poczem przesłać referentowi, a ten przekazuje je czyli odstępuje Policji. Stamtąd wraca akt do Magistratu, a Magistrat przesyła P. K. U. do wiadomości. Ile to przytem traci się czasu i ile nieproduktywnie zużywa się sił biurowych.

2) Reskryptem z dnia 27 sierpnia 1926 r. Nr. III S. F. 1375/25 poleciło Ministerstwo Magistratowi m. Krakowa cofnąć przepisy rozporządzenia z dnia 10 listopada 1924 r. L. 16425-924-VII, o ile niemi nałożono na właścicieli realności obowiązek zwracania gminie kosztów zużycia prądu potrzebnego do oświetlenia latarni, wprowadzonych powyżej przytoczonym rozporządzeniem, a służących do oświetlenia liczby porządkowej domu i wejścia do bramy głównej, względnie po-

leciło przepisy te zmienić w ten sposób, iż sposób oświetlenia numerów domów powinien być pozostawiony właścicielom tych domów, przyczem należytość za prąd elektryczny może być pobierana jedynie od tych właścicieli nieruchomości, którzy się zgodzą zatrzymać żarówki do oświetlenia numerów domów.

Zarządzenie to wydało Ministerstwo przy sposobności rozpatrywania i zatwierdzenia budżetu dla gminy m. Krakowa na rok 1926.

Trudno jest zrozumieć, co ma wspólne sprawa o charakterze policji miejscowej ze sprawą budżetu, trudno zrozumieć dlaczego Ministerstwo wogóle uważało za właściwe sprawę tę poruszyć. Gmina m. Krakowa wprowadziła lampy orientacyjne, istniejące na całym kulturalnym Zachodzie. Instytucja ta spotkała się z ogólnem uznaniem ludności m. Krakowa — nie było przeciw niej sprzeciwu, zatem i powodu do zarządzenia w toku instancji. Reskrypt ten miał chyba na celu przypomnienie Zarządowi miasta, że nie wolno mu z żadną własną inicjatywą występować.

3) Rozporządzenie Ministra Zdrowia Publicznego z dnia 1 lipca 1920 r. w przedmiocie urzędowych świadectw zdrowia, zawarte w Dz. U. R. P. Nr. 58 poz. 365 art. 4 i rozporządzenie Min. Zdrowia Publ. z dnia 3 września 1921 r. (jako zmiana i uzupełnienie rozporządzenia z dnia 1 lipca 1920 r.) zawarte w Dz. U. R. P. Nr. 89 poz. 663 art. 1 przekazują wystawianie lekarskich świadectw urzędowych urzędom administracyjnym I instancji. Władzą kompetentną do wystawiania wyżej wymienionych świadectw lekarskich dla mieszkańców m. Krakowa i Lwowa jest Magistrat (Miejski Urząd Zdrowia), jako Władza polityczna I instancji.

Jakie ma zastosowanie w praktyce rozporządzenie ministerjalne, okazały następujące przykłady:

W dniu 12 marca 1925 r. wniósł podanie do Magistratu m. Krakowa niejaki Stefan Piątek z prośbą o wydanie mu urzędowego świadectwa lekarskiego potrzebnego mu do egzaminu szoferskiego.

Magistrat wydał mu żądane świadectwo, z którem petent udał się do Dyrekcji Robót Publicznych, gdzie mu oświadczone, że świadectwo to nie ma żadnego znaczenia i że powinien świadectwo takie przynieść od lekarza powiatowego t. j. ze Starostwa krakowskiego — okręg wiejski.

Inny przykład: Petent stara się o uzyskanie paszportu ulgowego, do czego potrzebnem jest urzędowe świadectwo lekarskie. Wnosi według przepisów podanie do Magistratu, gdzie świadectwo lekarskie wydaje mu Miejski Urząd Zdrowia. Otóż te świadectwa według oświadczenia Dyrekcji Policji, wystawiającej paszport ulgowy, również nie mają znaczenia urzędowego i strona zmuszona była postarać się o drugie świadectwo lekarskie wystawione przez lekarza powiatowego okręgu wiejskiego.

Magistrat jest władzą polityczną I instancji i tylko Miejski Urząd Zdrowia

uprawniony powinien być do wydawania urzędowych świadectw lekarskich dla mieszkańców m. Krakowa.

Powierzenie tej czynności lekarzowi Starostwa wkracza w zakres działania Magistratu, podkopuje jego powagę i nie powinno być dopuszczalnem pod żadnym pozorem.

4) Reskrypt z 19 maja 1926 r. Nr. 3143/26 Ministerstwo Spraw Wewn. orzekło w porozumieniu z Min. Skarbu, że podatku wodociągowego Gminie pobierać nie wolno, lecz opłaty za zużycie wody. Opłaty te nie mogą być traktowane jako opłaty specjalne i że wobec tego nie można do opłat tych stosować postanowień art. 30 ust. o tymczasowem uregulowaniu finansów miejskich. Równocześnie zarządzono pobieranie opłat wodociągowych na zasadzie wodomierzy.

Pierwsze zarządzenie jest czysto formalnej natury — rozchodzi się bowiem jedynie o nazwę. Natomiast druga teza reskryptu ministerjalnego jest niezrozumiała. Jeżeli bowiem które opłaty, to właśnie opłaty za wodę mają charakter opłat specjalnych w rozumieniu postanowienia art. 30 ustawy o tymczasowem zasilaniu finansów. Opłaty te pokrywają koszty dostarczanej miastu, a więc mieszkańcom miasta wody, zarówno na cele konsumpcji jednostkowej osobistej, jak i ochrony przeciwpożarowej, polewania ulic, plantacyj, czyszczenia wodościeków, kanałów i t. p. zatem dla dobra i w interesie tejże ludności.

Konstrukcja obowiązujących na terenie Małopolski ustaw wodociągowych ustanawia przymus łączenia domów z wodociągami, a jedyną egzekutywą jest przymus uiszczenia opłaty 4% od czynszów najmu. Realności niepołączone z wodociągiem pobierają wodę ze studzien publicznych. W Krakowie np. otrzymują mieszkańcy w ramach 4% opłat 50 litrów wody na głowę mieszkańca w dobie. Za nadmiar wody ponad 50 litrów opłacają realności osobne należytości podług wodomierza. Wprowadzenie opłat jedynie podług wodomierzy pominąwszy, że nie jest nowoczesne, zwolniłoby od opłat wszystkich biorących wodę ze studzien publicznych, a w razie wstawienia wszędzie wodomierzy, musiałoby administrację przynajmniej dwukrotnie podrożyć. Przy obecnym w Krakowie systemie opłat, otrzymuje najuboższa ludność 1 m³ wody w cenie już od 3 groszy. Pomijając, że wprowadzenie opłat jedynie podług wodomierzy jest zapoznaniem rozwoju sanitarnego, gdyż powoduje zbytne oszczędności w użyciu wody, więc i jest stosunkowe podrożenie, zmuszanie gminy do wprowadzenia dla każdego mieszkania wodomierzy, których fabryki w Polsce niema, a których nie jest w stanie nawet odczekać, bo zakładów odpowiednio wielkich nie posiada — dąży może bezwiednie do popierania przemysłu niemieckiego.

5) Po myśli § 142 ust. przem. Województwo jest władzą powołaną bezpośrednio do nadawania całego szeregu uprawnień (koncesyj). Dotyczące podania przygotowane wraz z opinjami przedkładają Magistraty Województwu, przyczem dołączają, jak tego wymaga § 22 ustawy przemysłowej (5 ustęp), jeśli idzie

o przemysły wyszczególnione w § 15 pod l. 1, 2, 3, 4, 7 i t. d., opinię swoją w kierunku czy wzgląd na stosunki miejscowe przemawia za udzieleniem czy za odmówieniem żądanej koncesji przez Województwo. Tymczasem w bardzo wielu wypadkach Województwa pomijają opinie władzy lokalnej, nie licząc się z nią.

6) W myśl patentu ces. z 4.IX.1852 Dz. U. p. 252 wydawanie książek domokrążnych należy do władzy politycznej I instancji.

Natomiast Województwo krakowskie reskryptem z dnia 22 kwietnia 1925 r. L. IV 4153 ex 1925 oznajmiło Magistratowi m. Krakowa, że udzielanie zezwoleń na rozwójkę węgla w sposób okrężny przy pomocy zaprzęgów może być wydawane przez Magistrat dopiero po uzyskaniu wyjątkowego zezwolenia Województwa w każdym poszczególnym wypadku.

7) Plagą administracji są żądane ustawicznie sprawozdania, wykazy, zestawienia statystyczne, wykonywane masowo we wszystkich dziedzinach administracji — zestawiane zwykle w bardzo krótkich terminach, a temsamem pozbawione, dla braku koniecznej w statystyce ścisłości i dokładności istotnej wartości. Najciemniejszą stroną administracji rządowej w Polsce jest skłonność do nadmiernego pisania. Dla przykładu przytoczę, że w jednym roku 1926 Magistrat otrzymał szereg okólników dotyczących zasad gospodarki miejskiej, każdy na kilku arkuszach, których tezy ogólnie zresztą znane, możnaby zamknąć w paru zdaniach, maksymalnie na jednej stronie arkusza.

8) Art. 2 ust. z 24 lipca 1919 r. Dz. U. R. P. Nr. 61 postanawia, że Policja Państwowa jest organem wykonawczym władz rządowych i samorządowych, art. 6 rozp. Min. Spraw Wewn. z 11 lipca 1921 r. postanawia, że obowiązkiem policji jest popieranie samorządu w wykonywaniu policji miejscowej. Według statutu miejskiego prezydent miasta jest naczelnikiem policji miejscowej z wyjątkiem policji bezpieczeństwa. Nieskoordynowanie stanu faktycznego ze stanem prawnym zamkniętym w powyższych przepisach, powoduje rozmaite niepotrzebne scysje w administracji bieżącej, z osłabieniem sprężystości admnistracji i autorytetu władz.

Konkludując uwagi powyższe stwierdzam, że Państwo nasze otrzymało w spadku po Austrii doskonale rozbudowany i znakomicie funkcjonujący samorząd gminny, powiatowy i krajowy i że, co niestety z bólem całe społeczeństwo miejskie i małopolskie odczuwa, wskutek ustaw i zarządzeń w ostatnich pięciu latach wydawanych, samorząd ten ulega powolnej lecz stałej destrukcji, ze szkodą dla Państwa; dla miast i dla administracji jako takiej. Niestety dla samorządu tutejszej dzielnicy był fakt, że ziemie Kongresówki, stanowiące największą połąć Państwa, samorządu nie miały, a otrzymawszy go nie stanęły może na wysokości zadań i samorząd w tej części naszego Państwa kształcić i budować trzeba drogą rozporządzeń dopiero co omówionych. Może one więc potrzebne są w Kon-

gresówce, dla Małopolski wychowanej w innych tradycjach samorządowych, oznaczają zmierzch ustroju samorządowego w Polsce.

Fatalnem jest to, że ani ciała ustawodawcze, ani centralne czynniki rządowe Rzeczypospolitej nie są dostatecznie zorientowane, na czym polega istota samorządu, jaką jest jego treść i formy, jakie ma zadania, że sama idea samorządu ma zdecydowanych przeciwników i w Sejmie i w Rządzie, przeciwników wychowanych w pojęciach państwowości rosyjskiej, dla której samorząd był malum necessarium, a najgorszym ze wszystkiego to może ów dyletantyzm w traktowaniu najistotniejszych zagadnień samorządowych, eksperymentalne traktowanie jego administracji i potrzeb, tak, że nierzadko trudno się oprzeć wrażeniu, czytając rozmaite okólniki, wyjaśniające i pouczenia, różne kwetstjonariusze statystyczne, że cały szereg ludzi w Ministerstwach nie mając co robić szuka tematów z dziedziny administracji samorządowej. tematy te ujmuje w zupełnie swoisty sposób w praktycznem zastosowaniu szuka potwierdzenia słuszności swych założeń. Wynikiem stosunków powyżej przedstawionych są masowe rekursy zarządów miast w sprawach zasadniczych a bardzo często nawet skargi do Trybunału Administracyjnego.

Dziedzina prawa samorządowego, o ile idzie o jego organizację zakres działania, ustosunkowania do Państwa, jest dziedziną naukowo i praktycznie w świecie zupełnie opanowaną—literatura samorządowa ma przeszło 100-letnią bibliografię, nic nowego w Polsce w tym kierunku się nie wymyśli, nie należy zaś, nie mając nic lepszego, psuć tego, co w ciągu lat 60-ciu okazało się dobrem.

Uzupełnieniem niejako wywodów P. Prezydenta miasta Krakowa jest skarga, którą wniósł Zarząd miasta Rzeszowa do Najwyższego Trybunału Administracyjnego przeciw decyzjom województwa we Lwowie. Podajemy ją w skróceniu jako wymowny przykład stosunku władz nadzorczych do samorządu miejskiego (*Przyp. Redakcji*):

Magistrat miasta Rzeszowa przedłożył budżet dochodów i rozchodów miejskich na rok 1926 — stosownie do określonego terminu, w dniu 25 listopada 1925 Województwu we Lwowie.

Województwo reskryptem z dnia 4 grudnia 1925 L. SA 10546 zażądało pewnych wyjaśnień, które odesłano do Województwa w dniu 20 grudnia 1925 L. 18004.

Wychodząc ze założenia, że budżet w pozycjach, nie podpadłych pod wyjaśnienie w dniu 27 grudnia 1925, zaś w pozycjach innych w dniu 21 stycznia 1926 stał się wykonalnym — Zarząd gminy miasta Rzeszowa wprowadził gospodarkę gminną na podstawie tegoż budżetu.

Reskryptem swym z dnia 25 czerwca 1926 L. SA 9092/26 Województwo we Lwowie budżet ów zatwierdziło, wprowadzając jednak cały szereg zastrzeżeń i zmian, w tymże reskrypcie szczegółowo określonych, — dalej wykonanie niektórych pozycji dochodów Województwo uzależniło od uzyskania osobnych zatwierdzeń przez Władze nadzorcze, zastrzegło sobie ograniczenie wydatkowania odnośnych kredytów budżetowych do wysokości, mających się ustalić osobnemi decyzjami — podało uwagę o zbyteczności podatku miejskiego od lokali, jednak go wyraźnie nie uchyliło — zastrzegło Zarządowi gminy wolność wniesienia przeciw temu reskryptowi rekursu do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w dniach 14-tu od doręczenia.

Ten reskrypt Województwa L. 9092/26 doręczony został gminie miasta Rzeszowa w dniu 27 czerwca 1926. Ponieważ do owej chwili już połowa roku 1926 — w ciągu której i budżet przez gminę uchwalony, wykonany został — upłynęła, (oraz z powodów zasadniczej prawnej natury) — przeto gmina stosownie do pouczenia Województwa wniosła przeciw temuż reskryptowi L. 9092/26 rekurs do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Na skutek tego rekursu Województwo we Lwowie wydało reskrypt z dnia 8 października 1926 L. SA 14570, którym oznajmiło gminie, że powyżej wspomniane pouczenie o możliwości wniesienia rekursu polegało na omyłce, i że takowe uchyla, oraz zaznacza, że działając na podstawie uprzedniego porozumienia z Izłą Skarbową, nie widzi uzasadnionych powodów do jakiegokolwiek zmiany stanowiska, zajętego w reskrypcie poprzednim L. 9092/26.

Ten drugi reskrypt otrzymał Zarząd gminny dopiero w czwartym kwartale roku 1926 — tj. dnia 12 października 1926.

Reskryptem z dnia 8 października 1926 L. SA 15214/26 odmówiło Województwo zatwierdzenia uchwały Rady miejskiej miasta Rzeszowa z dnia 19 listopada 1925 w sprawie poboru w roku 1926 na rzecz samorządu gminy w Rzeszowie 3% podatku komunalnego od lokali, jako w tym roku zbytecznego — na tej zasadzie, że budżet był za wysoko preliniowanym, a wskutek obniżenia tego budżetu reskryptem z 25 czerwca 1926 L. SA 9092 po stronie wydatków, odpadła potrzeba tego dochodu.

Reskrypt ten otrzymał Zarząd gminy również w ostatnim kwartale roku 1926, tj. dnia 15 października 1926, a więc już po faktycznem ściągnięciu 3% podatku od lokali, który na podstawie gminnej uchwały budżetowej z 19 listopada 1925 — po upływie ustawowego terminu do zatwierdzenia, był pobieranym aż do dnia 1 sierpnia 1926, jako terminu z którym ustawa odnośnie do podatku od lokali inaczej rozporządziła.

Na podstawie wszystkich powyższych trzech reskryptów Zarząd gminy podjął postanowienia, zmierzające do uzgodnienia stanu faktycznego z powyższemi reskryptami, a to w sposób ustawą przepisany — oraz wniesienia niniejszej skargi

(art. 38 ust. z 11/8 1924 Nr. 94 poz. 747 dz. pp.) z powodu powyższych orzeczeń Województwa, jako sprzecznych z ustawą.

Wynika to z następujących okoliczności:

1) Wedle ustawy z dnia 13/3 1889 dz. u. kr. Nr. 24 stanowiącej podstawę organizacji gminy miasta Rzeszowa i dotychczas nie zmienionej, do zakresu działania tejże gminy należy wedle § 23 a: „wolny zarząd majątkiem gminy” — § 25 k: „uchwalanie budżetu gminnego rocznego” wydatków i dochodów rocznych — w szczególności zatem przysługuje jej prawo wyboru rodzaju tych wydatków i dochodów — i w wyborze tym gmina nie może podlegać administracyjnym ograniczeniom.

Wynika to z istoty samorządu, który przedewszystkiem wychodzi z założenia, że mieszkańcy danej miejscowości znają najlepiej jej potrzeby — najwięcej pragną korzystnego ich załatwienia, znają stan majątkowy gminy i jej mieszkańców i najsprawiedliwiej mogą rozkładać na strony, — właściwie przez siebie wybrane, ciężary gminne. — Mieszkańcy ci wykonują te prawa przez swoich reprezentantów w zarządzie gminy.

Zaczezione niniejszą skargą reskrypty wojewódzkie, a to: L. SA 9092/26 i SA 14570/26, anulują tę zasadę samorządu, uchylają wspomniane tu przepisy ustawy gminnej — są przeto nieważne.

W szczególności skoro Województwo wychodziło z założenia, że nie należy gminie zatwierdzać poboru podatku od lokali, a przez to budżet w dochodach o kilkadziesiąt tysięcy złotych skreślić, należało po pierwsze wybór pozycji wydatków, które wskutek tego musiały z budżetu odpaść, zostawić zarządowi gminy.

Powtórę gmina, tracąc prawo do poboru podatku od lokali, mogła podjąć uchwałę na inne dochody, któremiby wydatki w całości pokryć mogła, na co gminie czasu nie zostawiono.

Po trzecie dowolne wykreślenie wydatków przez Województwo pociągnęło za sobą pewne zamieszanie budżetowe; które naprowadzą się przykładowo:

A. a) obniżenie wydatków na dotację reprezentacji okazało się sprzecznym, z ustaleniem tego wydatku przez samo Województwo, (I. A. 1. budżetu)

b) wydatek na konserwację budynków miejskich obniżono z 14.300 zł. na 10.000 zł. a to wedle ustępu na str. 1 reskryptu SA 9092 — zaś wedle treści ustępów na str. 2 tegoż reskryptu — przy pojedynczych skreśleniach pozycję tę odmiennie obniżono do sumy 2.100 zł. (III. 1. budżetu)

c) wydatek na zakupno trzech beczek samossących dla czyszczenia dołów kloacnych skreślono, nie skreślono zaś dochodu, jaki prelinowano z tego uzupełnienia inwentarza, a tem samem przekazano w odnośnej sumie na pokrycie odpowiedniej części wydatków tylko fikcję dochodów, (IV. F. 6. budżetu) itp.

B. Prócz tego jednak dowolnie skreślono najpilniejsze roboty — czego przykłady stanowią następujące popycje:

a) skreślono budowę nowych studzien — przekazując je czasom późniejszym, (VI. B. 2. budżetu)

b) toż samo spotkało zamiar budowy wychodka publicznego (VI. A. 5. budżetu)

ad a) Tymczasem kwestja studzien w mieście nie posiadającym wodociągów (sprawa utknęła przez wojnę) jest dla zdrowia ludności, czystości powszechnej i higieny kwestją pierwszorzędną wagi, i ona to oraz wołanie mieszkańców zmuszają zarząd miasta do budowy studzien.

ad b) Miasto liczące z załogą 30.000 ludności, odbywające co tydzień wielkie targi, prawie co miesiąc jarmarki, miasto, w którym sama parafia katolicka gromadzi z sąsiednich wsi zgórą 20.000 katolików na nabożeństwa i odpusty, potrzebuje niezbędnie obok placów, gromadzących ludność, ustępów publicznych. Ludność wiejska ciągle się o to dopomina, Starostwo na tę budowę nalega i o nią upomina.

c) Należy zostawić zarządowi miasta swobodę w rozdziale subwencji, które reskryptem skreślone niemal do połowy (IX. E. budżetu) — należy zostawić decyzję co do intensywności oświetlenia miasta, niezbędnego zwłaszcza w czasie zimowych wieczorów ze względu bezpieczeństwa publicznego, na co przeznaczony wydatek budżetowy również uległ obniżeniu. (II. C. budżetu).

Gdyby zażądano szczegółów, pokazałoby się, że 80 lamp gazowych — 54 elektrycznych i 2 naftowe nie stanowią żadnego zbytku oświetlenia — ale przeciwnie są bardzo skromne i wywołują ustawiczne narzekania mieszkańców na braki w oświetleniu miasta.

Obok wspomnianego wyżej dowolnego wykreślenia wydatków — reskrypt L: 9092/26 na str. 2 pod L: 9 poleca przeciwnie wstawić w wydatki nową pozycję w kwocie 1.000 zł. na koszt walki z gruźlicą, — pozycję, nie postanowioną wcale przez zarząd gminy.

Nie wchodzi się tu w ocenę przedmiotowej wartości tytułu tego wydatku, który jest bezwątpienia pożyteczny i humanitarny. Natomiast rozchodzi się o to, że Województwo nie ma prawa dowolnego narzucania gminie wydatków (oczywiście z wyłączeniem przewidzianych ustawą, a przez gminę opuszczonych, (§ 76 ust. gm.) do których wydatek powyższy nie należy).

2) Wedle przepisu § 8 ust. 2. rozp. Prez. Rzp. Nr. 51 poz. 522 z r. 1924, wątpliwości co do prawności lub celowości budżetu lub jego części, jakie się Władzy nadzorującej „nasuną” mają być w drodze wyjaśnienia—lub dokonania zmian według „uzasadnionego” zlecenia — usunięte, przy równoczesnem zatwierdzeniu tej części budżetu, która nie nasuwała wątpliwości.

W zaczepionych niniejszem reskryptach Województwa L. SA 9092 i 14570/26 postąpiono wbrew tym przepisom, a mianowicie:

a) odnośnie do niektórych pozycji budżetu, Władza zażądała w terminie 30-tu dni wyjaśnień, które jej przed upływem dalszych dni 30-tu udzielone zostały.

Poza tem jednak „celowość“ żadnej pozycji budżetu gminnego nie była badaną — rzekoma zbyteczność pewnych wydatków przyjętą została na podstawie prostego jej przypuszczenia, prostej dowolności myśli przy zielonym stoliku, dowolności, będącej zaprzeczeniem badania celowości budżetu.

Skarga niniejsza stoi na stanowisku ustaw i rozporządzeń wydanych do końca roku 1925, jako terminu przedłożenia budżetu — jednak wyrażone tu zapatrywanie znajduje też uzasadnienie w stanowisku Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 28/6 1926 Nr. 75 poz. 453 dz. p. p.

Przepis § 58 tego rozporządzenia mówi dosłownie, że Władza „bada“ legalność i celowość pozycji budżetowych.

Jest to naturalnem — bez tego wszelkie budżetowanie gminy byłoby zbyteczną pracą — a wszelki nadzór najszerszą dowolnością. Wszystkie miasta dostałyby gotowe ukazy budżetowe do wykonania, na którem samorząd by się zacyzynał i kończył. W takim samym też rezultacie teoretycznym znajduje się decyzja, kreśląca dowolnie w budżecie miejskim budowę studni, wychodki itp.

b) Przepis § 8 ust. 2. rozp. Prez. Rzp. L. 51 poz. 522 z r. 1924 dz. p.p. mówi, że zmiany w budżetach przez władze nadzorcze, dokonywane być mają na podstawie „uzasadnionego“ zlecenia. Rozumie się, że o uzasadnieniu mowy być nie może, skoro żadnego badania celowości odnośnych części budżetu nie było.

KRONIKA

Z ŻYCIA MIAST.

Sprawozdania z działalności zarządów miast.

Hrubieszów. W latach ostatnich dzięki energii Zarządu Miasta wybrukowano klinkierem wszystkie ważniejsze ulice, ułożono chodniki, połączono bitą drogą miasto ze stacją kolejową, zbudowano pomieszczenie dla Magistratu, elektrownię, szkoły. Obecnie miasto wspólnie z Sejmikiem przystępuje do budowy gmachu 7-io klasowej szkoły.

Nieśwież. W 1925 r. Magistrat dokonał remontu następujących gmachów: ratusza, rzeźni miejskiej — położono nową cementową podłogę, oraz ocembrowano studnię, szkoły powsz. — oprócz zwykłego remontu ułożono 30m² nowego dachu i zakupiono 10 nowych ławek. Pozatem odremontowano studnię miejską i wykopano 3 nowe studnie, ustawiono na ulicach 15 nowych lamp, ułożono 4.863 mtr.² nowego bruku i poprawiono 1.945 mtr.² dawnego bruku; wysadzono drzewami 4 ulice i połowę grobli, odremontowano budynek straży pożarnej, którą na nowo wyekwipowano w konie, wozy i uprzęż.

W ciągu roku 1925 nabyto 446 dzieł do biblioteki miejskiej, liczącej na styczeń 1926 r. 3.493 dzieł. W ciągu 1925 r. wypożyczono 15.832 tomy.

Ołyka. Od czasu powstania Państwa Polskiego, Ołyka zaczyna się rozwijać na każdym polu; w 1925 i 1926 r. miasto liczące 9.087 mieszkańców znacznie się rozbudowuje, zyskując nowe domy murowane. W tychże latach Magistrat rozpoczyna pierwsze zabrukowanie miasta i ułożenie chodników. Do 1.X r. ub. miasto otrzymało 3.422mtr.² bruku i 622.50 mtr.² chodnika; następnie wywiercono studnię artezyjską, buduje się wieżę ciśnień, sprawa elektryfikacji miasta jest w toku. Magistrat kupił własną siedzibę, projektuje budowę gmachu szkolnego 7-io klasowego, szpitala, sali teatralnej i odczytowej, ogrodu miejskiego itp.

Pozatem w 1925 i 1926 r. dokonano prac następujących: zasadzono drzewka przy chodnikach (dęby), odremontowano budynek szkoły powsz. i ogrodzono

posesję szkoły, wykończono budowę i urządzenie rzeźni miejskiej, poprawiono chodniki i ustawiono latarnie na bocznych ulicach, poprawiono most i zrobiono szosę do targowicy miejskiej, urządzono skwer miejski, kupiono apteczkę dla szkoły powsz., zawarto umowę z mieszkańcami miasta na dobrowolne zaofiowanie przez nich 50% i częściowo 25% kosztów brukowania miasta w 1926 r. W 1925 r. mieszkańcy dobrowolnie, po porozumieniu z Magistratem, ułożyli betonowe chodniki na koszt własny. Wodociąg zbudowano z sum Magistratu i dobrowolnych ofiar ludności.

Magistrat planuje następujące prace: zabrukowanie całego miasta i ułożenie chodników betonowych, budowę elektrowni, instalacje wodociągowe w domach i na zabrukowanych ulicach, założenie ogrodu i skwerów, budowa szkoły i szpitala, sporządzenie planu regulacyjnego miasta.

L u b l i n. W 1926 r. sporo zrobiono dla rozbudowy miasta i powiększenia dogodnych arterij komunikacyjnych. Roboty inwestycyjne prowadzone przez T-wo Ulen et Co. a mianowicie: kanalizacja, wodociągi i rzeźnia, wykończone są w 50% i jest nadzieja, iż w 1927 r. zostaną uruchomione w całości powyższe zakłady użyteczności publicznej. Zarząd Miasta wykończył Aleję Jagiellońską, stwarzając dogodną arterję komunikacyjną, uregulował plac przed dworcem, usunął gruz po soborze z Placu Litewskiego. We wrześniu oddano do użytku łazienki miejskie, w grudniu otwarto nową piecownię w gazowni urządzoną według najnowszych wymagań techniki.

Rok 1926 rozpoczęto pod znakiem oszczędności: przyjęto daleko idące wnioski oszczędnościowe tak personelu jak i wkraczające w reorganizację administracji komunalnej. Polityka oszczędnościowa nie mogła być jednak całkowicie w czyn wprowadzona, z powodu szerzącego się bezrobocia, które zmusiło miasto do rozpoczęcia robót publicznych, przy których do listopada 1926 r. zajętych było ok. 600 bezrobotnych. Roboty powyższe kosztowały przeszło pół miliona złotych; część tej sumy pokryło miasto, co znacznie utrudniło zastosowanie zasad oszczędnościowych w gospodarce miejskiej.

O t w o c k. W okresie od 23.VIII do 10.XI 1926 r. działalność Magistratu przedstawia się następująco:

1) przystąpiono do dalszej budowy gmachu 7 oddziałowej szkoły powsz.; dążeniem Magistratu jest jeszcze w roku bieżącym pobudować pierwsze piętro i pokryć dachem.

2) z kredytów na rozbudowę miast, rozpoczęto budowę domu dla pracowników miejskich,

3) ułożono na jednej z ulic chodniki betonowe, przebrukowano część ulicy oraz jedną wyźwirowano,

4) w myśl uchwały Rady M. nabyto od Banku Ludowego rzeźnię, za sumę 62.000 zł.

5) uruchomiono elektrownię przez całą noc. Obecnie nabyty motor o sile 50 HP. pozwoli na dostarczanie prądu w dzień,

6) przystąpiono do postawienia parkanu z siatki na terenie gimnazjum,

7) na skutek zlecenia Wydziału Pow. Magistrat zatrudnia 100 bezrobotnych przy robotach niwelacyjnych,

8) pobudowano cieplarnię, wycementowano staw i przystąpiono do urządzenia parku miejskiego.

Turek. 1) W 1926 r. Zarząd Miasta wydał 30 zezwoleń na budowlę a mianowicie:

a) nowe domy parterowe 8,

b) budynki gospodarcze 11,

c) dobudówki domów i oficyn 4,

d) na kapitalny remont domów i oficyn 5,

e) przerobienia okien na drzwi sklepowe 2.

2) prowadził w roku 1925/26 szkołę doksztalającą dla terminatorów do której uczęszczało 148 uczniów, w roku 1926/27 uczęszcza 118,

3) celem pobudzenia prywatnej inicjatywy do wznoszenia domów prowadził połową cegielnię na wydzierżawionym terenie, z której wyprodukowano 500.000 sztuk cegły,

4) celem zatrudnienia na wiosnę 1926 roku licznej rzeszy bezrobotnych — uruchomił z własnych funduszy roboty publiczne przez oczyszczanie rowów i uregulowanie dróg polnych na terenie miasta, a także niektórych ulic. Akcja ta pochłonęła 4696 zł. 90 gr.

5) obsadził ulice i niektóre drogi drzewami, wysadzono 725 sztuk drzew (brzoza, świerk i akacje),

6) urządził swój własny przytułek dla starców na 30 osób, wycofawszy starców z przytułku Sejmikowego,

7) zabrukowano jedną ulicę (dotychczas nie brukowaną) na przestrzeni 2548,65 mtr. długości kosztem 12,270,81 zł. oraz wyreperowano gruntownie i częściowo przebrukowano jedną ulicę kosztem 4112,27 zł.,

8) zakupiono do żeńskiej szkoły powszechnej Nr. 2 maszynę do szycia „Singer” celem umożliwienia działwie szkolnej nauki szycia.

9) Rada Miejska wyasygnowała w styczniu 1926 roku 4000 zł. na kuchnię bezpłatną dla dożywiania biednej ludności i działwy szkolnej,

10) wydano 50 zł. zapomogi Harcerzom celem wysłania instruktora na kursa,

11) wypożyczono 150 zł. Polskiej Macierzy Szkolnej na zakupienie książek do biblioteki,

12) wydano zapomóg pieniężnych 20 osobom na ogólną sumę 1225 zł.

13) wydano zarządzenie aby wszyscy właściciele domów, którzy nie są

czynnymi strażakami, podczas pożaru dostarczali ludzi z wiadrami dla pomocy straży.

Uściliug. Od uzyskania przez kraj niepodległości, Zarząd m. Uściliuga przeprowadził następujące prace:

1) miasto zostało częściowo zabrukowane, 2) ułożono chodniki cementowe na głównej ulicy. 3) zaprowadzono żarowo - naftowe oświetlenie miasta, 4) pobudowano rzeźnię z nowoczesnem urządzeniem, 5) pobudowano 4 studnie, które były bardzo potrzebne, 6) rozszerzono budynki szkolne i doprowadzono je do porządku. Wreszcie postanowiono wznieść elektrownię miejską. W najbliższej przyszłości Zarząd Miasta projektuje budowę wodociągów i kanalizacji.

Szkolnictwo i Oświata.

Troska o rozwój szkolnictwa, powszechną jest w miastach wszystkich dzielnic Polski, opiekują się one szkolnictwem i w miarę możliwości udzielają pomocy działwie szkolnej, i tak, w ostatnim kwartale 1926 r.:

Będzin przeznacza 3,000zł. na podręczniki dla ubogiej działwy szkolnej.

W Biłgoraju Rada M. asygnuje 100 zł. na zapłacenie wstępu dla ubogiej działwy szkolnej na odczyt, organizowany przez Macierz w dzień rocznicy śmierci H. Sienkiewicza, p. t. „Dzień Oświaty Pozaszkolnej“.

Gostynin o 600 zł. podwyższa subsydjum dla doksztalcającej szkoły zawodowej.

Lublin od dość dawna posiada Miejską Szkołę Rzemieślniczą Doksztalcającą. W 1926 r. program tej szkoły został rozszerzony, ze szczególnem uwzględnieniem rysunków technicznych. Szkołę w 1926 r. ukończyło 12 uczni; koszt utrzymania szkoły (wraz z pensją personelu nauczycielskiego) wyniósł 13,612 zł.

Uznając doniosłość szerzenia nauki między robotnikami, Zarząd m. Pruszkowa wypłacił tytułem subwencji 30 zł. T-wu Uniwersytetów Ludowych, na dokompletowanie biblioteki.

W Radzyminie postanowiono udzielić poparcia inicjatywie prywatnej, mającej na celu otwarcie średniego zakładu naukowego, którego potrzebę bardzo się uczuwa. Ponieważ w Radzyminie oddziały szkoły powszechnej, wobec braku dotychczas budynku na szkołę, rozrzucone są po mieście, Rada M. w zrozumieniu tego stanu rzeczy, wiele niewygodnego dla szkoły, postanowiła zwrócić się do Min. Robót Publicznych o przekazanie miastu gmachu po b. kuchni woj-skowej, celem przerobienia na 7-klasową szkołę powszechną.

Troskliwy o rozwój szkół Zarząd m. Sosnowca, uchwalił zakupić pomoce naukowe dla szkół powszechnych na ogólną sumę 4,131 zł.

Piękna uroczystość miała miejsce w Tomaszowie Maz., a miano-

wicie w dn. 13.XI.1926 r. wobec zaproszonych gości odbyło się uroczyste poświęcenie miejskiej szkoły powszechnej. Kamień węgielny pod tę szkołę założono w 1925 roku. Budowę wraz z placem p. prezydent miasta w swem przemówieniu ocenił na 100,000 zł., zaznaczając, iż udział Skarbu Państwa w budowie wyniósł 10,000 zł.

Miasta z Kresów Wschodnich czynią też wielkie wysiłki w dziedzinie szkolnictwa:

K r z e m i e n i e c własnym kosztem utrzymuje 4 szkoły powszechne 7-klasowe i gimnazjum.

W W o ł k o w y s k u zaciągnięto w Wydz. Powiatowym pożyczkę w sumie 2,000 dolarów na kupno placu pod budowę szkoły powszechnej.

W G r o d n i e na remont szkoły Bernardyńskiej przeznaczono 1,511 zł. oraz 4,283 zł. dla szkół żydowskich.

Troskę o oświatę wykazują również miasta naszych Kresów Zachodnich, i tak:

W O d o l a n o w i e uchwalono zakupić Zakład Metodystów i odstąpić go T-wu Czytelni Ludowych na Uniwersytet Ludowy.

S t r z e l n o, nie posiadające odpowiedniego pod szkołę placu, czyni starania o uzyskanie terenu pod budowę szkoły miejskiej.

Na rozszerzenie Państwowego Gimnazjum w **T r z e m e s z n i e**, miasto przyznało subwencję w sumie 10,000 zł. Uchwalono również wypłacić 500 zł. na powiększenie gabinetu fizykalnego.

Troskę miast o oświatę, najlepiej maluje krótki wyciąg ze sprawozdania za 1925 rok Kasy im. Mianowskiego, z wykazem ofiar na rzecz Kasy. Otóż całkowita cyfra ofiar wyniosła 48,533 zł. 73 gr., z czego związki samorządowe wypłaciły 25,901 zł. 20 gr., czyli przeszło połowę całej sumy, która dzieli się między te związki w sposób następujący:

Magistraty dały zł.	20,394.67	gr.
Sejmiki	„ „	5,402.50 „
Gminy	„ „	104.03 „

Kultura i Sztuka.

Miasta Kresów zachodnich gorliwie popierają rozwój radjofonji. Ostatnio Rada M. **J a r o c i n a** uchwaliła przystąpić do spółki „Radjo Poznańskie“ z 4 udziałami po 500 zł.

O d o l a n ó w przystąpił również do tejże spółki z jednym udziałem.

R ó w n e dbałe o swój wygląd estetyczny postanowiło zadrzewić 14 ulic w mieście i wszystkie skwery, zużywając na ten cel 725 drzew i 5,000 krzewów.

W Gostyninie zakupiono 500 sztuk drzewek, którymi wysadzono ważniejsze ulice w mieście.

Magistrat w Grodnie doprowadził do porządku park miejski. Rada m. Grodna uchwaliła przystąpić do związku komunalnego, któryby miał na celu przejęcie od Państwa obecnego Muzeum historyczno - kulturalnego, doprowadzenie do porządku pomieszczenia na Zamku, umieszczenie tam zbiorów i stałe ich powiększanie. Postanowiono finansować Muzeum w sposób następujący: w 1927 r. — 1,595 zł.; 1928 r. — 1,2-00 zł.; 1929 r. — 950 zł.; 1930 r. — 900 zł.

W dn. 21.XI.1926 r. odbyły się w Grodnie 3 wielkie uroczystości: poświęcenie Miejskiego Muzeum Przyrodniczego, miejskiej szkoły powszechnej, oraz odsłonięcie tablicy pamiątkowej E. Orzeszkowej. Akty poświęcenia odbyły się w obecności licznie zebranych przedstawicieli rządu, miasta i organizacji społecznych.

Sprawy sanitarne, higjena, wychowanie fizyczne.

Walka z gruźlicą, chorobami zakaźnymi znalazła swój wyraz w uchwale Rady M. C z ę s t o c h o w y, która T-wu „Toz” na walkę z gruźlicą przyznała subwencję w sumie 2,000 zł.

W Kielcach postanowiono zaciągnąć pożyczkę w sumie 75,000 zł. na dokończenie oddziału dla zakaźnych chorych przy szpitalu dziecięcym.

Oddział sanitarny wydziału Zdrowotności Publicznej w Łodzi w ciągu września 1926 r. przeprowadził szczepienia przeciwtyfusowe u 3,972 osób. W uznaniu niezbędności walki z gruźlicą, Magistrat m. Łodzi postanowił z dn. 1.I.27 roku zapisać się na członka T-wa Przeciwgruźliczego w Warszawie ze składką 1,000 zł. rocznie.

Na przychodnię dla chorych na jaglicę w P r z e m y ś l u miasto wyasygnowało 1,800 zł.

T-wo przeciwgruźlicze w W a r s z a w i e dzięki subwencji miasta urządziło na Pradze 4-tą przychodnię przeciwgruźliczą, urządzoną wzorowo.

Dla zapobieżenia szerzenia się chorób m. B i ł g o r a j zaopatrzyło mieszkańców w dobrą wodę przez budowę studni artezyjskiej o głębokości 92 mtr.

Nie zaniedbują też miasta fizycznego wychowania i jego rozwoju:

W C z e ł a d z i dla badania dzieci szkolnych zakupiono wagę i siłomierz.

K o r o n o w o, uznając konieczność podniesienia poziomu wychowania fizycznego, postanowiło wypłacić 100 zł. subwencji obwodowemu Komitetowi Wych. Fizycz. i Przysposobienia Wojskowego.

Magistrat m. Lublina przeznaczył 100 zł. na zakupienie wędrownej nagrody im. m. Lublina dla zwycięskiego zespołu w zawodach w dniu święta przysposobienia wojskowego w Lublinie.

W celu krzewienia w dzieciach zamiłowania do sportu, Zarząd m. Sosnowca postanowił nabyć przedmioty do gier i zabaw dla szkół powszechnych za sumę 1,387 zł.

Powodowany podobną troską zarząd m. Warszawy asygnował odpowiedni kredyt na zorganizowanie sportów zimowych dla dzieci szkół powszechnych.

W Trzemesznie postanowiono wypłacić 100 zł. Komitetowi Wych. Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego.

Według sprawozdania Magistratu m. Łodzi z Kolonji Leczniczej w Rabce korzystało ogółem 204 dzieci, dodatnie wyniki leczenia wyraziły się w przybytku wagi: średni przyrost wagi u dzieci wynosił 3 kg. Ogólny koszt utrzymania dzieci wyniósł 29,081 zł.

W Łodzi ogromnie powodzeniem cieszyły się w r. 1925 odczyty o higienie, zorganizowane przez Wydział Zdrowotności Publicznej. Zostały więc one zorganizowane w 1926 r. Odczyty są dostępne dla wszystkich i odbywają się w różnych dzielnicach miasta.

Rozbudowa miast.

Ciężkie zagadnienie mieszkaniowe zajmuje umysły Rad Miejskich i Magistratów, które czynią ze swej strony wszelkie wysiłki, by w miarę możliwości zapobiegać w swoich miastach brakowi mieszkań.

Chęłmno uchwała budowę domu miejskiego za cenę 80,799 zł.

Zarząd m. Gniezna projektuje budowę domu mieszkalnego, który obejmować będzie 30 mieszkań, zaopatrzonych we wszelkie nowoczesne urządzenia. Jednocześnie Gniezno opieką swą otacza bezdomnych, dla których buduje II barak mieszkalny; na wykończenie baraku uzyskano w Banku Gospodarstwa Krajowego pożyczkę w sumie 120,000 zł.

W Lublinie bardzo dotkliwie uczuć się daje brak mieszkań, szczególnie mieszkań małych; by choć w części zaspokoić ten brak, Rada M. uchwaliła zaciągnąć długoterminową pożyczkę w sumie 60,000 zł. na budowę domu dochodowego na 40 mieszkań jednoizbowych.

Ta sama troska o zapewnienie uboższej ludności dobrych a tanich mieszkań, spowodowała Piotrków do zaciągnięcia pożyczki w Banku Komunalnym na wykończenie budowy domów czynszowych. Jednocześnie Zarząd m. Piotrkowa buduje baraki, w których uboższa ludność otrzyma tanie mieszkania. Baraki zawierać będą 54 mieszkań 1-o pokojowych z kuchnią.

W Trzemesznie odstąpiono Sp. Budowlanej teren miejski tytułem wieczystej dzierżawy, na pobudowanie tanich mieszkań.

Również i Włocławek w zasadzie zgodził się na bezpłatne odstąpienie terenu pod budowę domu dla inwalidów wojennych.

W Łowiczu w październiku 1926 r. miasto rozparcelowało 2 ha 5,931 mtr.² gruntu, tworząc 15 parceli budowlanych.

Ponieważ jedną z ważnych przyczyn braku mieszkań w miastach jest, iż wiele domów jest zrujnowanych, przeto miasta starają się wszelkimi siłami doprowadzić te domy do porządku.

Rada M. w Kielcach uchwaliła zaciągnąć pożyczkę w Banku Gospodarstwa Krajowego w sumie 100,000zł., na udzielanie pożyczek na remont domów tym właścicielom, którzy nie będą mogli sami tego skutecznie.

Łowicz również uchwalił zaciągnąć pożyczkę na sumę 5,000 zł., na remont walących się domów.

W Warszawie Rada M. uchwaliła przepisy w sprawie zewnętrzne-go wyglądu domów w stolicy. Według projektu nie tylko zewnętrzny wygląd domu, lecz również bramy i klatki schodowe mają być doprowadzone do porządku w ciągu roku od dnia ogłoszenia stosownej uchwały.

Ruch budowlany w miastach najlepiej zilustrują, wydane przez zarządy miast, pozwolenia budowlane:

Białgoraj — wrzesień, październik 1926 r.

na budowę 40 nowych domów

przebudowę 1 domu

remont 8 domów.

Kraków — od czerwca do końca października 1926 r.

na budowę 40 nowych domów

10 oficyn

15 nadbudów domów

5 remontów

5 przebudów

16 budynków gospodarczych

37 drobnych przeróbek

14 sklepów

Lublin — w październiku 1926 r.

5 na budowę nowych domów

4 „ nadbudowy

1 „ remont

1 „ budowę hal targowych

2 „ budowę domów dla bezrobotnych.

Łowicz — w październiku 1926 r. zatwierdzono 8 planów budowlanych.

Otwock — w październiku 1926 r.

7 nowych domów mieszkalnych

2 budynki gospodarcze.

R ó w n e — w pierwszym półroczu 1926 r. wydano 200 zezwoleń na budowę i przeprowadzono kontrolę 190 budowli.

S a n d o m i e r z — we wrześniu 1926 r. na 3 nowe domy, na 2 remonty, na 10 drobnych przeróbek.

Według „Kwartalnika Statyst. m. Częstochowy” w ciągu I półr. 1926 r. w Częstochowie było 66 nowych domów mieszkalnych, oraz przebudowano 4 domy.

W Ł o d z i od stycznia do października 1926 r. wykończono 117 domów mieszkalnych, 36 handlowych i przemysł. i 62 innych. W tymże czasie wykonano przebudowy i nadbudowy 26 domów mieszkalnych, 17 handl. i przemysł., 3 innych.

W W a r s z a w i e. Rada M. zatwierdziła następujące plany regulacyjne miasta:

- 1) terenów na Kamionku i Grochowie II,
- 2) placu św. Florjana,
- 3) półn. terenów Warszawy (Bielany, Młociny),
- 4) Mokotowa.

Pozatem Magistrat planuje utworzenie na t. zw. polach Bielańskich wielkiej dzielnicy mieszkaniowej, która, po przekazaniu jej przez rząd na własność gmniy, zgodnie z brzmieniem ustawy o rozbudowie miast, oddana będzie pod zabudowę spółdzielniom, instytucjom i osobom prywatnym. Dla umożliwienia kontroli nad zabudową wymienionej dzielnicy, jak również w celu udzielania pomocy budującym, niezbędne jest włączenie nowych terenów w granice miasta. Dotyczy to również tych części pól Bielańskich, które przeznaczone są pod szpitale i schroniska oraz lasku Bielańskiego, przeznaczonego w przyszłości na park miejski.

W związku z temi projektami, Magistrat postanowił zwrócić się do ministerjum robót publicznych z prośbą o włączenie do granic m. Warszawy następujących terenów z gminy Młociny:

1) lasku Bielańskiego wraz z obozem saperów i fortem bielańskim o ogólnej powierzchni około 306 ha, 2) wsi i folwarku Młociny wraz z gruntami około 310 ha, 3) lasku Młocińskiego miejskiego 107 ha, 4) „Syberji” i przyległego terenu państwowego około 233 ha, wreszcie, 5) części pól Bielańskich, znajdujących się obecnie poza granicami miasta, około 1296 ha.

Wniosek Magistratu przekazany jeszcze będzie Radzie Miejskiej do zatwierdzenia.

Inwestycje.

Pomimo trudnych warunków materialnych miasta b. zaboru rosyjskiego i Kresów wschodnich czynią wielkie wysiłki, by dorównać miastom innym, po-

siadającym urządzenia higieniczne, kanalizacyjne, oświetleniowe i t. p. Wielki nacisk kładą miasta na urządzenie lub ulepszenie oświetlenia.

W Głę b o k i e m Rada M. uchwaliła zaciągnąć długoterminową pożyczkę w sumie 20,000 zł. na kupno nieruchomości odpowiedniej na urządzenie elektrowni miejskiej oraz poczyniono starania o pożyczkę 70,000 zł. na budowę tejże elektrowni.

Magistrat m. G r o d n a projektuje rozszerzenie elektrowni miejskiej.

W H r u b i e s z o w i e w dn. 28.XI.1926 r. odbyło się bardzo uroczyste poświęcenie nowej elektrowni miejskiej.

K r z e m i e n i e c czyni starania o oświetlenia miasta z własnej elektrowni, któraby dawała światło tańsze, niż prywatna elektrownia.

Magistrat m. O p o c z n a w celu usprawnienia zremontował lokomobilę i nabył nowy motor do wody.

P u ł a w y postanowiły postarać się o koncesję elektryczną na imię Magistratu, uchwalając jednocześnie wykupienie od współwłaściciela jego części elektrowni.

W Ł o d z i w 1924/25 Zarząd M. przystąpił do budowy kanalizacji sposobem gospodarczym; dotychczas wykonano około 17 klm. kanału, asygnując w tym celu około 8 milionów zł. Część wydatków (przeszło 5 milionów zł.) została pokryta z pożyczek, zaciągniętych w Skarbie Państwa. Na pozostałe inwestycje (wodociągi, gazownia, elektrownia, szpitale) miasto zamierza uzyskać pożyczkę zagraniczną.

Sposobem gospodarczym bez zaciągania pożyczki, zamierza G r o d n o budować u siebie kanalizację.

W B i ł g o r a j u we wrześniu i w październiku 1926 ukończono przebudowę rzeźni, 3-ch dołów asenizacyjnych, oraz prowadzono dalsze roboty, jak budowa szopy dla bydła, studni, urządzenie w rzeźni wodociągów, zabrukowanie podwórza i oparkanie.

W C i e c h a n o w i e uchwalono budowę prowizorycznych jatek miejskich, wyrażając zgodę na zaprowadzenie w rzeźni nowoczesnych urządzeń.

Z wycieczki objazdowej do 4-ch miast, w których wykonuje roboty T-wo Ulen et Co i z konferencji powycieczkowych.

Roboty inwestycyjne dokonywane przez firmę amerykańską Ulen et Co w 4-ch miastach: Lublinie, Radomiu, Piotrkowie i Częstochowie, wywołują zrozumiałe zainteresowanie wszechstronne tą sprawą. By dać możliwość zaznajomienia się ze stanem tych robót i sposobem ich prowadzenia, Związek Miast Polskich zainicjował wycieczkę objazdową do 4-ch wyżej wymienionych miast. W wycieczce, która się odbyła między 11 a 13-ym października 1926 r. udział

wzięli przedstawiciele miast, Ministerstw: Skarbu, Robót Publ., Przemysłu i Handlu, Kolei, Spraw Wewnętrznych, Banku Gospodarstwa Krajowego, prasy, poselstwa amerykańskiego, w ilości 78 osób. Zwiedzono roboty w Lublinie, Radomiu, Częstochowie i Piotrkowie. Uczestnicy wycieczki mieli sposobność, przy oglądaniu robót, wyrazić swój pogląd na wykonywane roboty, ich celowość, jakość wykonania i t. d. Po wycieczce okazała się niezbędność odbycia wspólnych konferencji uczestników wycieczki, na których byłby poruszony całokształt spraw związanych z robotami, a więc ich celowości, jakości wykonania robót, (technika robót, materiały do nich użyte, robocizna) oraz rentowności robót, w stosunku do siły finansowej miasta w chwili obecnej i w przyszłości. Konferencje powyższe odbyły się w biurze Związku Miast Polskich w dniach 6, 13.XI i 10.XII.1926 r. W dyskusjach rzeczowych i wyczerpujących na temat robót prowadzonych w 4-ch miastach zabierali głos przedstawiciele Ministerstw: pp. Balicki — Kolei, Cywiński — Spraw Wewnętrznych, Kania i Pliszewski — Robót Publicznych, Konopczyński — Pracy, p. Szpor — Dyrektor Banku Gosp. Krajowego, senator M. Koener — członek Zarządu Związku Miast Polskich; pp. Hudec — v.-prezydent m. Piotrkowa, Marczewski — prezydent m. Częstochowy, Reiner — ławnik m. Otwocka, Seroka — prezydent m. Dąbrowy Górniczej, C. Szczepański — prezydent m. Lublina; doradcy techniczni miast: Lublina, Piotrkowa, Radomia i Częstochowy pp. Breza, Kobaczewski, Cyło, Szczepański i Wielichowski. Uczestnicy konferencji uznali życiową konieczność i bezsporną celowość robót prowadzonych. Po dyskusjach wszechstronnie oświetlających prowadzone roboty, jednogłośnie uchwalono następującą rezolucję:

Konferencja Uczestników Wycieczki Objazdowej do miast: Częstochowy, Lublina, Piotrkowa i Radomia w celu zapoznania się ze stanem robót inwestycyjnych prowadzonych w tych miastach przez T-wo Ulen et Co, powzięła następujące rezolucje:

1) Celowość robót inwestycyjnych podjętych przez miasta: Częstochowę, Lublin, Piotrków i Radom w zakresie budowy wodociągów, kanalizacji, rzeźni i hal targowych — została uznana za bezspornie uzasadnioną tak ze względu na doniosłe zdrowotne znaczenie tych inwestycji, jak też i wobec wysoce антисanitarnych warunków, w których te miasta się znajdowały.

2) Materiały użyte przy wymienionych robotach uznano w ogólności za odpowiednie, wykonanie robót staranne, tempo robót należyte, organizacja robót właściwa, dostosowana należyście do miejscowych warunków.

3) a) Pożyczka zaciągnięta na cele budowy tych inwestycji na względnie krótki czas (21 lat) przy oprocentowaniu łącznie z ratami amortyzacyjnymi i prowizją Banku Gospodarstwa Krajowego na — 10 i $\frac{3}{4}\%$ jest przy obecnym położeniu miast uciążliwą. Uwzględniając jednak

nasze warunki kredytowe — konferencja uznaje, że uzyskanie lepszych warunków było dla miast niemożliwym. Rentowność inwestycji w stosunku do warunków pożyczki nie da się w pierwszych latach do czasu całkowitego uruchomienia tych inwestycji osiągnąć; natomiast jest możliwą po zupełnem uruchomieniu tych inwestycji.

- b) Obecny stan finansowy miast do chwili pełnego uruchomienia tych inwestycji nie daje gwarancji możności poniesienia ciężarów z pożyczki tej wynikających bez otrzymania pomocy finansowej.
- c) Obciążenie zaś ludności od chwili, gdy inwestycje te będą całkowicie uruchomione, nie będzie uciążliwe nawet przy stosowaniu umiarkowanych opłat za korzystanie z tych inwestycyjnych obiektów.

Walka z bezrobociem.

W miarę sił i możliwości, miasta starają się bądź zapobiedz klęsce bezrobocia, bądź ulżyć ciężkiej doli ludzi pozbawionych pracy. Walka z bezrobociem w miastach polskich — to piękna karta ich działalności; udział w walce biorą wszystkie bez wyjątku miasta, dotknięte tą klęską, czule na niedolę.

Rada m. Gąbina uchwaliła opodatkować na rzecz bezrobotnych wszystkich przekupniów i handlarzy tak obcych, jak i miejscowych, wywożących z miasta zboże, mięso, drób i nabiał. By dać możność zarobku bezrobotnym, następujące miasta postanowiły zaciągnąć pożyczki na roboty inwestycyjne:

Inowrocław — zł. 70,000.

Końskie — zł. 75,000, przeznaczając tę sumę na budowę hal targowych i 1½ klm. drogi bitej.

Koło — zł. 25,000.

Ozorków — zł. 20,000 na zatrudnienie bezrobotnych przy regulacji i zabrukowaniu miasta.

Suwałki — zł. 40,000.—W temże mieście na rzecz bezrobotnych uchwalono dodatkową opłatę od prądu elektrycznego na siłę, w wysokości 15%.

Zgierz — zł. 50,000.

W szeregu miast postanowiono wspomóc bezrobotnych i najbiedniejszych bądź przez wydawanie obiadów, bądź zapomóg żywnościowych:

Grodno — od 1.XII uruchomiło 2 kuchnie — chrześcijańską i żydowską, wydające bezrobotnym obiady.

Łódź — Zarząd miasta postanowił rozdać zapomogi żywnościowe 5,000 bezrobotnych, którzy nie otrzymują ani zasiłków ani obiadów. Wydawane będą racje wartości:

13 zł. dla samotnych

26 „ „ rodziny złożonej z 4-ch osób

42 „ „ liczniejszych rodzin.

P o z n a ń — wzorem lat ubiegłych wydane zostaną zapomogi świąteczne bezrobotnym zarejestrowanym w Państ. Urz. Pośr. Pracy. Prawo do wsparcia mają bezrobotni zarejestrowani, a nie pobierający zasiłków państwowych. Wsparcia wynoszą:

dla żonatych oraz wdów z dziećmi	25 zł.
dla kawalerów i kobiet samotnych	20 „

Poza wsparciem w gotówce bezrobotni otrzymują 3 ctr. kartofli, 5 funtów mąki pszennej i 2 funty szmalcu.

S o s n o w i e c — bezrobotnym zarejestrowanym w P. U. P. P., a korzystającym z pomocy Wydziału Opieki Społ. Magistratu, uchwalono wydać żywność na święta. Na ten cel przeznaczono 8,720 zł.

Ciekawe dane o liczbie bezrobotnych zatrudnionych przy robotach miejskich daje **Ł o w i c z**, gdzie w październiku 1926 r. przy robotach miejskich było zatrudnionych 43 robotników przy osuszaniu kostki, oraz 50 robotników przy zabrukowywaniu miast.

W tymże czasie **W a r s z a w a** zatrudniała 5,720 robotników. Ze względów technicznych na okres zimowy projektowano zredukować zatrudnionych o 3,720 osób. Po szeregu konferencji, rząd zdecydował zatrudnić 2,300 osób. W ten sposób w dalszym ciągu będzie zatrudnionych: 2,000 osób na robotach miejskich, 1.000 przy rozbiórce fortów, 2,300 na robotach rządowych.

Opieka społeczna.

W dziale opieki społecznej uderza najwięcej troska miast o dzieci, o ich zdrowie, pożywienie i odzienie.

Rada m. **B ę d z i n a** uchwaliła rozpocząć akcję dożywiania dzieci w szkołach, oraz z budżetu Zdrowia i Op. Społ. przeznaczyła 30,500 zł. na zakupienie obuwia i odzieży dla dzieci. Wyrazem dalszej troski o zdrowie dzieci jest przeznaczenie 5,000 zł. na budowę sanatorium w Olkuszu dla dzieci z Będzina.

G r a j e w o postanowiło jednorazowo wypłacić 100 zł. na T-wo opieki nad sierotami.

W **G r o d n i e** miasto wyznacza działkę ziemi o przestrzeni 4,768 m. kw. dla ochronki im. E. Orzeszkowej, oraz uchwała przekazać na własność T-wu Dobroczynności około 2 ha ziemi na urządzenie kolonij letnich dla dzieci, przeznaczając jednocześnie 2 i pół ha. ziemi dla żydowskiego T-wa Ochrony Zdrowia ludności „Toz”.

Na wynajęcie lokalu dla urządzenia żłobka **P i ń s k** przeznacza 360 zł., asygnując równocześnie 50 zł. na budowę bursy dla dzieci poległych policjantów we Lwowie.

Stołeczna Warszawa ofiarowała 5,000 zł. na bursę dla bezrobotnych dzieci w Spale, asygnując na wniosek Wydziału oświaty i kultury: 8,000 zł. na dożywianie dzieci w szkołach powszechnych, oraz zakup odzieży i podręczników dla ubogiej dziatwy, 10,000 zł. na tran dla chorowitych dzieci szkolnych. Magistrat m. Warszawy zwrócił uwagę na pożyteczną działalność T-wa opieki nad niemowlętami i postanowił mu udzielić subsydjum w sumie 4,000 zł.

By choć w części ulżyć doli najbiedniejszych, Rada M. w Częstochowie uchwaliła zaciągnąć pożyczkę w sumie 75,000 zł., używając ją na kupno ziemniaków dla najbiedniejszych.

Grodno stara się najuboższych zaopatrzyć w opał, działając w porozumieniu z Komitetem społecznym.

We Włocławku Rada m. wyasygnowała 6,000 zł. na uruchomienie z dniem 15.XI 1926 r. kuchni dla ubogich.

Pomocą dla starszych zajęło się Grodno, ofiarowując Zaniemeńskiemu T-wu Dobroczyńności działkę ziemi, z tem, iż na gruncie tym w ciągu 2-ch lat ma być rozpoczęta budowa przytułku.

W Pińsku Magistrat wyasygnował 3,155 zł. na zakup i utrzymanie dla starców w przytułku miejskim.

Komunikacja.

Miasta b. Kongresówki usilnie starają się o poprawienie warunków komunikacyjnych.

W październiku 1926 r. w Biłgoraju zabrukowano część rynku naprzeciwko Magistratu, naprawiono bruki na ulicach, ułożono 458 m² chodnika, wyremontowano 2 mosty przejazdowe i 10 mostków na ulicach, wreszcie zakupiono 150 drzewek do posadzenia na ulicach miasta.

Rada m. Dąbrowy Górniczej uchwaliła zabrukowanie 2-ch ulic;

W ciągu ostatniego kwartału 1926 r. w Opocznie ukończono układanie chodnika do stacji kolejowej, oraz poprawiono mostki w mieście.

Rada Miejska w Ostrowie Siedl. uchwaliła w celu możliwie najtańszego zabrukowania miasta, zbierać potrzebne na bruk kamienie, drogą t. zw. „targowego”. Każdy wjeżdżający w dni targowe do miasta obowiązany jest przywieźć najmniej 5 kg kamienia brukowego.

Piotrków przebudowuje chodniki, zmieniając płyty zużyte na nowe. Ułożono płyty od ogrodu do dworca i przy Placu Targowym.

Na ogólnie - polskiej Wystawie Drogowej, zorganizowanej we Lwowie w 1926 r. Jury Wystawy przyznało list pochwalny Wydziałowi technicznemu m. Piotrkowa.

Rada M. Żnina uchwaliła zakupić nowe krawężniki i zabrukować ulicę, prowadzącą do dworca.

cz. 3099/7,
W. 815/56/281.

Finanse miejskie.

W dn. 25.XI r. ub. Rada m. Warszawy uchwaliła przeliczenie na złote oraz konwersję pożyczek i obligacji miejskich, z lat 1918, 1920, 1921. Według przyjętego planu pożyczki te przeliczone będą według norm prof. Zolla, tj. po 145 mk. za 1 złotego. Pożyczka z 1918 r. prawie w całości była wykupiona przez P. K. O. Pożyczka z 1920 r. podlegać będzie losowaniu, przyczem wylosowane kupony opłacane będą w stosunku 200%, czyli po 2 zł. za każde 145 mk. Dla pożyczki z 1921 r. ustalono spłatę po 1 zł. za każde 145 mk.

Walka z drożyzną.

Wzrastająca w miastach drożyzna, skłoniła Zarząd m. Częstochowy do zaciągnięcia w Skarbie Państwa następujących krótkoterminowych pożyczek na akcję przeciwdrożyznianą:

- 80.000 zł. na zakup węgla,
- 100.000 zł. na zakup kartofli,
- 200.000 zł. na zakup żyta.

Wybory.

W ciągu listopada 1926 r. w kilku miastach odbyły się wybory do Rad Miejskich, z następującymi wynikami:

Brodnica	—	lista urzędników	—	3	mandaty
„	„	rzemieślnicza	—	5	„
„	„	obywatelska	—	1	„
N. P. R.	—	1	„		
P. P. S.	—	1	„		
inwalidzi	—	1	„		
kupcy	—	2	„		
niemcy	—	1	„		
Żelechów	—	lista gólno - chrześcijańska	—	7	mandatów
		bezpartyjni chrześcijanie	—	2	„
		listy żydowskie	—	11	„
		komuniści	—	3	„

W Gostyninie Wydział Powiatowy unieważnił wybory do Rady M. Ponieważ grupy skrajne lewicowe zaskarżyły tę decyzję, sprawę przedstawiono do rozstrzygnięcia p. Wojewodzie.

Statystyka.

Według obliczeń biura statystycznego m. Bydgoszczy, w dn. 1 XI 1926 r. miasto liczyło 107,085 mieszkańców. W ciągu roku przybyło 3,000

osób, w czym 202 żydów. Ubyło około 700 mieszkańców, których obecnie Bydgoszcz liczy 8,459.

Biuletyn statystyczny m. Białegostoku wykazuje, iż w III kwartale 1926 roku na płonice zachorowało 56 osób. Największa liczba zakażeń przypada na wrzesień.

Kwartalnik statystyczny m. Częstochowy podaje, iż ludność miasta wynosiła na dzień 1.IX.1926 r. 88,060 mieszkańców, czyli w porównaniu ze stanem z lipca 1926 r. wzrosła o 570 osób.

Ciekawe są dane statystyczne m. Lublina: ludność miasta w 1910 r. wynosiła 66,000 mieszkańców, w 1920 r. — wzrasta do 90,000, zaś w 1926 r. wynosi 108,531 mieszkańców. Domów mieszkalnych Lublin posiada 3,648, w czym przeważają parterowe (1,794 domy, czyli 49.12%).

W Ostrowcu w październiku 1926 r. ludność liczyła 26,432 osoby z czego chrześcijan 18,114, żydów 8,318.

Ludność m. Poznania w końcu II kwartału 1926 r. wynosiła 223,870 mieszkańców. Ogólny przyrost ludności w stosunku rocznym wynosił 1.98%.

Kwartalnik statystyczny m. Sosnowca notuje, iż w kwartale II-im 1926 r. ilość bezrobotnych, uprawnionych do pobierania zasiłków wynosiła 206 osób, które pobrały zasiłków na ogólną sumę 9,247.81 zł.

Według tegoż kwartalnika w II-im kwartale 1926 r. udzielono w Sosnowcu zezwoleń budowlanych na budowę 6 nowych domów, 3-ch budynków gospodarskich, 6-ciu drobnych przeróbek.

Dane statystyczne m. Torunia za 1925 r. wykazują, iż ludność miasta liczyła na dzień 31.XII.1925 r. 45,583 osób, w czym Niemców 4,259, żydów 316.

W ciągu tegoż roku 1925 udzielono 197 zezwoleń budowlanych, wykonano 9 budowli mieszkaniowych, 19 przemysłowych, 29 handlowych. Wykonano 6,084 m² bruków oraz 15,698 mtr² chodników. Frekwencja w Muzeum Miejskim wyniosła w ciągu roku 2,098 osób, w czym wycieczek 33, o łącznej ilości osób 1,108.

Pracownicy miejscy.

Według sprawozdania organizacji pomocy lekarskiej dla pracowników miejskich w Warszawie, działalność organizacji tej za 1925 r. przedstawia się następująco:

8400 pracownikom miejskim oraz członkom ich rodzin udzielał pomocy personel lekarski, składający się: z 14 lekarzy okręgowych, 12 lek. specjalistów, 4 lek. podmiejskich, 1 lekarza w Żyrardowie, 5 lek - dentystów, 7 felerów, 2 sanitariuszek. Prócz ambulatorjum centralnego w Ratuszu, czynne były ambulatorjum: 1) na stacji pomp rzecznych, 2) na stacji filtrów i w inspekcji kanalizacji oraz na Pradze.

W ciągu roku udzielono 98499 porad w ambulatorjach i w domu chorych. Dokonano 1121 operacji, 12168 opatrunków i 156 szczepień. Część chorych (1018 osób) umieszczono w szpitalach i sanatorjach. Lekarze - dentyści udzielili 16405 porad i zabiegów. Z gabinetu światłoleczniczego korzystało 2907 osób. Poza tem pomoc lekarska obejmowała analizy, zabiegi akuszerskie, wysyłanie dzieci do uzdrowisk i wszelkie środki apteczne.

Ogólny wydatek miasta na pomoc lekarską dla pracowników i członków ich rodzin wyniósł 544.967 zł., w czem same świadczenia stanowią 275.445 zł. (56,6%). Ponieważ uposażenie wszystkich pracowników wyniosło przeszło 29 milj. złotych, przeto pomoc lekarska wraz z dentystyką, opłatą szpitali, akuszerją i t. p. stanowi 1,8% ogólnych wydatków, czyli na jednego pracownika wraz z rodziną wynosi 64 zł. 86 gr. rocznie. Jest to bardzo korzystny wynik dla kasy miejskiej, potwierdzający słuszność stanowiska magistratu i rady miejskiej, która była i jest przeciwna przymusowemu wtłaczaniu ogółu pracowników miejskich do Kasy chorych. Tak sprawnej organizacji lekarskiej i tylu wygod w świadczeniach pracownicy miejscy nie mieliby w Kasie chorych.

Różne.

W miarę swych sił i środków Zarządy Miast starają się przyjść z pomocą różnym instytucjom i organizacjom rozwijającym swą pożyteczną działalność w miastach i kraju. W ostatnim kwartale 1926 r. wiele miast uchwaliło subsydia na różnorodne cele, a mianowicie:

C z e l a d ź — Zakładowi Misjonarzy Kresowych św. Franciszka w Lublinie	25 zł.
— na odbudowę kościoła w Białowieży	20 „
— Kolonji leczniczej dla dzieci w Busku resztę udziału Magistratu w budowie sanatorium	625 „
— na organizację w Czeladzi „Tygodnia Akademika“ tytułem pożyczki	1.000 „

G ł ę b o k i e — Zarząd Miasta wpłacił zł. 25 jako składkę członka wspierającego Tydzień Akademicki.

G o ł ą b — wypłacono 20 zł. na rzecz Związku Ociemniałych Wojaków w Bydgoszczy.

G r o d n o — na rzecz Tygodnia Akademickiego przekazano Komitetowi Tygodnia miejski podatek widowiskowy od przedstawień w kinach z jednego dnia.

— Polskiemu Białemu Krzyżowi przekazano podatek miejski widowiskowy z jednego dnia w sumie 163.90 zł.

— Komitetowi Powiatowemu L. O. P. P. przekazano podatek widowiskowy w sumie 215.98 zł.

Inowrocław. — Komitetowi uczczenia pamięci Kasprowicza w Zakopanem 500 zł.

Łódź — Komitetowi uczczenia pamięci J. Kasprowicza w Zakopanem 1.500 zł.

— Szkole rzemiosł OO. Salezjanów w Łodzi 6.000 zł.

— T-wu Y. M. C. A. w Łodzi 2.000 zł.

— Szkole plastyki i rytmy J. Janczewskiej 2.000 zł.

— na budowę pomnika ś. p. Kapitana Pogonowskiego 500 zł.

— Macierzy Szkolnej w Cieszynie 500 zł.

Międzyrzec — na budowę pomnika ofiarom gwałtów niemieckich 250 zł.

— Twu Opieki Kulturalnej w Warszawie 100 zł.

Mikołów — Pow. Związkowi Straży Pożarnych 200 zł.

— T-wu Przyjaciół Teatru Polskiego w Katowicach 1.000 zł.

— Śląskiej Pomocy Naukowej w Katowicach 200 zł.

Ostrzeszów — Związkowi Obrony Kresów Zachodnich — na szkolenictwo polskie zagranicą 200 zł.

Parczew — Na budowę pomnika Zmartwychwstania Polski 1.150 zł.

Pruszków — T-wu Polskiego Białego Krzyża 50 zł.

Puck — Związkowi Młodzieży Polskiej na Pomorzu 50 zł.

Puławy — Polskiej Macierzy Szkolnej w Cieszynie 50 zł.

Równe — Samopomocy uczniowskiej gimn. im. T. Kościuszki na założenie radiostacji, z której dochód przeznaczono na niezamożnych uczni 50 zł.

— Komitetowi L. O. P. P. przyznano dochód z podatku miejskiego od widowisk w czasie od 10 — 17.X 1926 r.

— Na uroczystość otwarcia „Domu Żołnierza Polskiego” w Równem 300 złotych.

Warszawa. — T-wu przeciwgruźliczemu 10.000 zł.

— Zjednoczeniu pracowników niewidomych w Polsce 1.000 zł.

— Zakładowi Opieki N. M. P. 3.000 zł.

— T-wu „Sanatorium dziecka” 5.000 zł.

— Robotniczemu Wydziałowi wychowania dziecka 1.000 zł.

— T-wu ochrony kobiet 1.000 zł.

Warszawa. — Komitet budowy pomnika Sienkiewicza w Bydgoszczy, zwrócił się do Magistratu z propozycją zakupu cegiełek pamiątkowych. Magistrat postanowił kupić 3 takie cegiełki.

Związkowi artystów scen polskich Magistrat udzielił bezpłatnie 1.262 szt. drzew i krzewów ozdobnych do zadrzewienia ogrodu przy schronisku dla artystów w Skolimowie.

Węjherowo. — T-wu Młodzieży Katolickiej 100 zł.

— Uniwersytetowi Ludowemu w Wejherowie 100 zł.

Z d u n y. — Związkowi Ociemniałych Wojaków w Bydgoszczy 20 zł.

Ż n i n. — Z okazji pobytu w mieście ks. Prymasa Zakładowi OO. Salezjanów w Poznaniu 500 zł.

Two Przyjaciół Nauk w Poznaniu zwróciło się do miast z propozycją zaprenumerowania dzieła p. t. „Żywoć Adama Mickiewicza”. Na apel ten odpowiedziały następujące miasta: Międzyrzec zakupił 4 egz., Ostrów-Siedl. 2 egz., Piotrków 2 egz., Żnin 4 egz.

Dorocznym zwyczajem, Zarządy Miast pewne sumy przeznaczają na urządzenie choinki. Następujące miasta przeznaczyły na ten cel pewne sumy:

G r o d n o 500 zł. na choinkę dla dzieci

250 zł. na choinkę dla żołnierzy

200 zł. na „Chanukę” dla dzieci.

T u r e k 200 zł. na gwiazdkę dla biednych dzieci szkół powszechnych

300 zł. na gwiazdkę dla starców.

Zjazdy.

W a r s z a w a. W dn. 8 i 9. XI r. ub. odbył się Zjazd starostów woj. Warszawskiego, na którym poruszoną została również sprawa rozbudowy miast i osad. W ciekawym referacie inż. Peranicki podniósł sprawę ustalenia — zwłaszcza w gminach miejskich — planów regulacyjnych, na podstawie których gminy mogłyby się rozbudowywać i przebudowywać. Bywa nieraz, że przy bezplanowem zabudowaniu miasta, rzeźnia staje w środku miasta, szpital i szkoła budują się nąprzeciwko rzeźni i t. p. Plan regulacyjny winien uwzględnić nie tylko teren już zabudowany, lecz i ten w którego kierunku gmina się rozwija. Przy opracowaniu planu regulacyjnego trzeba pamiętać o higienie budowlanej, a więc brać pod uwagę spadek terenu i kierunek ścieków.

W większych miastach dążyć należy do budowy odpowiedniej kanalizacji, wodociągów, elektrowni i rzeźni. Co do budowy elektrowni, gminy nie powinny jej zaczynać, nie obliczywszy dobrze swych sił finansowych. Obliczenie winno uwzględniać: 1) kosztu budowy budynku, 2) kosztu kupna motoru, 3) kosztu urządzenia sieci. Koszt budowy najskromniejszej elektrowni, dostarczającej światła dla 750 lamp, wyniesie około 45,000 zł. Instalacja elektryczna opłaca się stosunkowo szybko: małe elektrownie w ciągu 27 — 39 miesięcy; większe w ciągu od 14 — 16 miesięcy. Przy budowie rzeźni należy uważać by znajdowała się poza miastem, w miejscu suchem, najbardziej na północ lub wschód wysuniętem, posiadającym ścieki nie prowadzące do miasta. Przy większych rzeźniach winna być chłodnia. Naogół przy rzeźni winna być osobna szopa dla bydła chorego.

Lublin. W dn. 8.XI r. ub. odbył się zjazd przedstawicieli samorządów powiatowych woj. lubelskiego, zwołany przez p. wojewodę. Zjazd uchwalił szereg rezolucyj, które podajemy w streszczeniu:

W sprawie budowy gmachów szkół powszechnych:

1) Zjazd domaga się uprawnienia dla związków komunalnych do pobierania specjalnej składki na budowę szkół.

2) Budowa wzorowych szkół 7 klasowych może się odbywać tylko przy wydatnej pomocy finansowej państwa.

3) Budowa szkół może się odbywać na podstawie ściśle opracowanego dla każdego powiatu planu sieci szkolnej.

4) Koszt budowy szkoły powinny ponosić gminy i powiatowy związek komunalny w następującym stosunku: 40% kosztów ponosi powiatowy związek komunalny, 40% wstawia się do budżetów gmin, 20% dostarcza w świadczeniach w naturze gmina, w której budowaną jest szkoła.

5) Koniecznym jest utworzenie przy Min. Spraw Wewn. funduszu wyrównawczego, przeznaczonego dla subwencjonowania powiatów finansowo słabych.

6) Konieczną jest budowa w każdym powiecie corocznie przynajmniej jednej 7-klasowej szkoły.

W sprawie budowy dróg.

1) Zjazd, uznając konieczność planowej współpracy w sprawach drogowych sąsiadujących powiatów i koordynowanie i wspieranie tych prac przez okręgową dyrekcję robót publicznych, wypowiada się za utworzeniem związku celowego dla budowy dróg.

2) Zjazd domaga się przedłużenia mocy obowiązującej ustawy z grudnia 1920 roku o przymusowym dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg publicznych.

3) Zjazd stwierdza konieczność budowy nowych dróg bitych i uznaje, że należy niezwłocznie przystąpić w każdym powiecie do sporządzenia szczegółowego programu robót drogowych na okres przynajmniej 10-letni.

W sprawie t. zw. specjalnych opłat drogowych.

Zjazd wypowiada się za zmianą norm opłat drogowych, wskazanych w okólniku Ministerstwa Spraw Wewn. z dn. 13.III r. ub. Nr. 31 i ustanowieniem tych w następującej wysokości:

dla gruntów 100% zasadniczego państwowego podatku;

dla nieruchomości w miastach i niektórych budynków (dochodowych) w gminach wiejskich — 80 % państwowego podatku od nieruchomości;

dla przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych — 100% ceny świadczeń przemysłowych i kart rejestracyjnych.

Niezależnie od pow. rezolucyj zjazd wypowiedział się za tworzeniem przez wszystkie pow. związki komunalne i przez miasta wydzielone z tych związków—

związków celowych dla tych zadań, których należyte wykonanie przekracza siłę finansową poszczególnych związków komunalnych.

Torun. W dn. 24.X r. ub. odbył się w Toruniu zjazd delegatów Pracowników Miejskich miast b. Dzielnicy pruskiej. W zjeździe wzięło udział 85 delegatów miast, Stow. Urzędników Państw. i Samorządowych i Stow. Urzędników Krajowych w Toruniu, oraz zaproszeni goście i przedstawiciele prasy miejscowej.

Po otwarciu Zjazdu i przemówieniach powitalnych, ogłoszono szereg referatów a mianowicie: „O stosunku władz miejskich do Związków pracowników” — wygłosił p. Gajewski. Następnie p. Czarnecki wygłosił referat o „Stosunku urzędników komunalnych do władz i do obywatelstwa oraz jakie wnioski nam ze stosunku tego wyciągnąć należy”.

Po dyskusji nad sprawą uposażenia, Zjazd uchwalił następujące rezolucje:

1) Zebrani na Zjeździe pracowników samorządowych miejskich miast b. Dzielnicy pruskiej w dniu 24 października 1926 r. w Toruniu domagają się: Umorzenia zaliczek wypłaconych w niektórych miastach Wojew. zachodnich w roku bież. i ubiegłym, oraz przyznania zasiłku na zakupy zimowe w rozmiarach jednomiesięcznej pensji we wszystkich miastach Województw zachodnich, tak jak to miało miejsce w innych miastach Rzeczypospolitej Polskiej.

2) Zjazd pracowników samorządowych miejskich miast b. Dzielnicy pruskiej w dniu 24 października 1926 r. w Toruniu poleca Zarządowi Głównemu Związku Zrzeszeń pracowników miejskich Rzeczypospolitej Polskiej wszcząć energiczną akcję w celu:

- a) podwyższenia norm uposażenia pracowników samorządowych do poziomu ich realnej wartości z roku 1925,
- b) podniesienia dodatku mieszkaniowego, poczynając od 1.X.1925 r. w drodze zwykłego rozporządzenia Rady Ministrów, do czego upoważnia ją ustawa z dnia 12.VI.1924 r.

Usiłowania te Zarząd Główny winien połączyć z akcją pokrewnych organizacji zarówno pracowników samorządowych jak i państwowych.

Zjazd domaga się wypełnienia powyższych postulatów w czasie jak najkrótszym i oświadcza, że będzie domagać się i bronić swych praw wszelkimi rozporządzalnymi środkami, aż do akcji czynnej włącznie wraz z pracownikami państwowymi.

3) Zjazd pracowników samorządowych miejskich miast b. Dzielnicy pruskiej w dniu 24 października 1926 r. w Toruniu stwierdza, że:

- a) Państwo nowożytnie nie jest w możności podołać sprawom gospodarczym i administracyjnym siłami własnymi, że część tych zagadnień win-

na być zgodnie z Konstytucją przekazana w drodze ustawodawczej samorządom terytorjalnym i gospodarczym, gdzie udział najszerszych warstw społeczeństwa zapewniły Państwu możliwość wyzyskania miejscowych sił, woli, środków i inicjatywy do administrowania i rządzenia Państwem,

- b) że samorząd miejski powołany w interesie Państwa, jako terytorjalna organizacja gospodarcza i miejscowa władza administracyjna, nie może dalej istnieć i spełniać należycie swych zadań gospodarczych i administracyjnych bez zasadniczego i ustawowego uregulowania jego ustroju i gospodarstwa,
- c) że wobec szerokich zadań samorządu z jednej strony a niskiego jeszcze poziomu wyrobienia obywatelskiego i poczucia własnej państwowości pracownik miejski powołany jest do utrzymania ciągłości pracy w samorządzie, do sprawnego i pełnego inicjatywy wykonywania swych obowiązków nie tylko dla dobra i interesu miejscowego społeczeństwa, ale i dla dobra Państwa z drugiej strony.
- d) że nieuregulowane prawodawstwo samorządowe i ustawodawstwo pracownicze grozi już dziś Państwu nieobliczalnymi szkodami i konfliktami społecznymi,

Zjazd domaga się:

- 1) wprowadzenia jak najrychlej ustawodawstwa ustrojowego samorządów terytorjalnych, przewidującego szeroki zakres działania samorządu, opartego na ciągłości władzy wykonawczej, niezależnionego od partyjnictwa, oraz od dowolności władz nadzorczych, pojmujących uprawnienia nadzoru zbyt rygorystycznie często pod politycznym kątem widzenia,
- 2) ustawodawstwa pracowniczego, któreby regulowało:
 - a) stosunki służbowe na zasadzie prawa publicznego i zabezpieczenie emerytalne,
 - b) wyłączało z pod działania ustawy o kasach chorych pracowników tych gmin, które zapewniają lub zapewnią im pomoc lekarską i świadczenia we własnym zakresie nie mniejsze niż ustawa o kasach chorych przewiduje.

Następnie zreferowano sprawę ustawy emerytalnej dla pracowników gmin miejskich; ustawa taka była opracowaną i przedłożoną Sejmowi, Rząd jednakże ustawę tę wycofał i dotychczas jeszcze jej nie przedłożył Sejmowi.

W sprawie budowy schroniska w Zakopanem, podano do wiadomości, iż podpisaną została umowa na wieczystą dzierżawę placu z funduszu ś. p. hr. Zamoyskiego.

Co do Kasy Chorych, stwierdzono, iż istnieje kilka projektów nowelizacji ustawy, lecz nie wiadomo który z nich będzie przyjęty. W sprawie doszkolenia, p. Sochacki zdał sprawę z prac, jakie podejmuje Rada Naczelna Zw. pracowników samorządowych. Wreszcie uchwalono organizację związku wojew. Pomorskiego i wybrano władze Okręgowego Związku pracowników samorządowych miejskich woj. Pomorskiego.

Na zakończenie zjazdu uchwalono wysłać depeszę do posła na Sejm Pruski w Berlinie, Baczewskiego, wyrażając mu uznanie za niezłomną obronę praw mniejszości narodowych w Niemczech.

KRONIKA ZAGRANICZNA

Ustrój miejski w różnych krajach.

(„*Le Régime Municipal dans les divers Pays*“).

Wydawnictwo Międzyn. Związku Miast.

(Ciąg dalszy).

N i e m c y.

Uwagi ogólne. Rozmaite państwa tworzące Rzeszę mają swój własny system samorządowy, jednakże do czasu zaprowadzenia Republiki, miały one pewne wspólne cechy zasadnicze. Cechy te zostaną omówione w dziale obecnym; pewne szczegóły obecnego ustroju zostaną omówione w dziale następnym.

Historja. Obecny system samorządowy pochodzi z początku XIX w. i bierze początek w pruskiej reformie Steina, którą następnie uzupełniły reformy Gneista z 1870 i 1880 r. Ustrój napoleoński i rewolucje francuskie z 1830 i 1848 r. wywarły wielki wpływ na rozwój samorządu, podczas gdy stan rzeczy z przed wojny może być uważany jako ostateczne ustalenie praw miejskich z 1870 roku. Konstytucja republikańska z 1919 r. nie naruszyła praw osobnych państw do organizowania swoich własnych systemów samorządowych, zadekretowała jedynie iż „gminy lokalne i związki między sobą mają prawo do autonomji w granicach prawa” oraz iż „cały system nauczania znajduje się pod kontrolą Państwa, które może jednak do współpracy zaprosić gminy;” jako konsekwencja nowej konstytucji — było, iż państwa uważały za niezbędne opracować nowe prawa samorządowe; prawa te w wielu wypadkach są jeszcze kwestjonowane. Niepewność obecnego systemu rządowego w Niemczech oraz sytuacji finansowej Państwa, a co zatem idzie stosunków finansowych między samorządami a Państwem, sprawiły, iż niemożliwem jest dać coś więcej jak ogólny pogląd na te zasady ogólne, które zdaje się nie ulegną radykalniejszym zmianom.

Zasady ogólne. W Niemczech istnieją dwa systemy miejscowego zarządu a mianowicie: 1) zakres działania powierzony samorządom przez Państwo, za

ten dział administracji samorządu odpowiedzialne są bezpośrednio; 2) zarząd autonomiczny gminny, czyli własny zakres działania.

Wybory. Rok 1919 przyniósł wielkie zmiany w samorządowych wyborach przez zniesienie systemu t. zw. „trzech klas”: według tego systemu wyborcy byli podzieleni na 3 klasy stosownie do dochodu. Każda klasa wybierała równą ilość radnych. Obecnie wprowadzono głosowanie powszechne. Wiek wyborczy waha się od 20-u do 25 lat.

Władze samorządowe. Gmina (Gemeinde) jest jednostką administracyjną; dzieli się na wiejską i miejską (Stadt — Kreise). Ponad okręgiem znajduje się prowincja obejmująca okręgi miejskie i wiejskie.

Władza wykonawcza. W większości państw władze autonomiczne są jednocześnie organem prawodawczym i wykonawczym. Organ pierwszy tworzy rada wybrana bezpośrednio; poza uchwalaniem zasad administracyjnych i finansowych, rada wybiera burmistrza i członków Magistratu, jak również Komitet (Ausschuss) dla wykonywania różnych czynności. Władza wykonawcza nosi przeważnie charakter profesjonalny, jest mianowaną naogół na czas dłuższy niż rada, która ją mianuje i od której jest dość niezależną. Ważną rolę w życiu samorządu odgrywa burmistrz wybierany na lat 12, z prawem powtórnego dożywotniego wyboru.

Zakres działania. Władze gminne mają bardzo obszerny zakres działania we wszystkich sprawach, które uważają za pożyteczne dla gminy, z warunkiem jednak nie wkraczania w zakres działania innych władz. W większości wypadków postanowienia władz samorządowych muszą być zatwierdzone przez władze okręgowe lub prowincjonalne.

Zakres działania powierzony przez Państwo. Władze samorządowe prócz swego zakresu działania wykonują pewne czynności dla Państwa; w tym zakresie działania urzędnicy samorządowi są urzędnikami państwowymi; odpowiedzialni są więc za działanie policji (bezpieczeństwa, sanitarnej, budowlanej) kontrolują ciała samorządowe i sprawują urząd sędziów administracyjnych.

Kontrola. Państwo może wglądać w sprawy samorządowe przy pomocy dwóch lub trzech stopni kontroli oraz Ministerstwa. Nowe projekty prawa pruskiego nalegają na to, by kontrolę państwową doprowadzić do minimum; jednakże nie proponuje się zniesienia hierarchji władz kontrolujących, a przywiązuje się wielką wagę do zatwierdzania przez rząd nominacji urzędników samorządowych. Poza kontrolą, czy dana decyzja władz samorządowych jest zgodną z prawem ogólnem, jest w zwyczaju, iż pewne postanowienia przedstawia się władzom do aprobaty; do tych postanowień należą: zaciąganie pożyczek lub sprzedaż majątku gminnego, opracowywanie poszczególnych statutów. W pewnych wypadkach rząd może rozwiązać radę gminną.

Finanse. Na dochody gminne składają się:

- a) dochody z majątku gminnego,
- b) opłaty pobierane za pewne urządzenia miejskie i dochody z przedsiębiorstw miejskich,
- c) dodatki do podatków państwowych,
- d) subsydja rządowe na policję, straż ogniową, nauczanie itp.,
- e) opłaty od psów, widowisk itp.

Rewolucja niemiecka radykalnie zmieniła, w dziedzinie finansowej, stosunek między państwem a samorządami. Przedtem Cesarstwo ciągnęło zyski z podatków pośrednich i opłat uskutecznianych przez państwa należące do Rzeszy, pozostawiając tym ostatnim i samorządom dochód z podatków bezpośrednich od dochodu, własności ziemskiej i majątku osobistego. Pod tym względem były pewne różnice w stosunkach między rządem a gminami. W Prusiech rząd rezerwował sobie podatek od dochodu i majątkowy, zaś gminom oddawał dochód z podatku od własności gruntowej, nieruchomości i dochód od przedsiębiorstw; do tego dochodził jeszcze dodatek do podatku dochodowego. W Bawarii i innych państwach południowych Rzeszy, rząd zostawiał sobie podatek dochodowy, gruntowy, od nieruchomości i przedsiębiorstw, zaś gminy upoważnione były do pobierania dodatku do tych podatków.

Prawodawstwo z 1919 r. obaliło całkowicie ten system; nowa konstytucja daje rządowi możność całkowitego ustalania praw podatkowych pobieranych bądź całkowicie bądź częściowo na potrzeby Rzeszy. Prawo podatkowe z 1920 roku upoważniło rząd Rzeszy do ustalenia zasad, według których pobierane będą państwowe podatki, a to w celu zepewnienia Państwu dochodów i zapobieżenia podwójnemu opodatkowaniu; z drugiej strony władze państw Rzeszy i samorządowe, zostały pozbawione prawa poboru podatku dochodowego i dodatków do państwowego podatku dochodowego, które mogą być pobierane tylko za zgodą rządu Rzeszy, podczas, gdy pewne bezpośrednie podatki, które pobierały samorzady od czasu reformy podatkowej (1893 r.), zostały odstąpione rządowi Rzeszy. Państwa Rzeszy i gminy dostają część z podatków dochodowych ogólnych oraz część nowego podatku obrotowego. Podatki: gruntowy, od nieruchomości i przemysłowy są oddane w całości państwu składającym Rzeszę i gminom. Pozatem gminy mogą pobierać podatek od wyższego oszacowania, od napoi oraz nakładać pewne dodatki do opłat kórnego, mogą nakładać podatki od widowisk i luksusowy od mieszkań.

Różne rodzaje ustrojów miejskich. Podane uprzednio zasady dotyczą ustroju samorządowego — całych Niemiec. Niektóre państwa niemieckie w najnowszym swem prawodawstwie dotyczącem miast odbiegły znacznie od tych zasad. Zbadanie systemów samorządowych, obowiązujących w różnych częściach kraju od 1924 r., pozwoliło ująć obecne systemy w sześć grup następujących:

Grupa I. Dwie organizacje mające prawo do uchwalania wniosków. Jedna

z tych organizacji (mniejsza) jest ciałem wykonawczym, posiadającym prawo kontroli; obu organizacjom przewodniczy burmistrz. (System znany w Prusach i w Księstwie Heskiem).

Grupa II. Dwie organizacje mające prawo do przedsiębrania postanowień: obu przewodniczy burmistrz; większa z nich posiada prawo kontroli. (System badeński).

Grupa III. Dwie organizacje z których tylko jedna ma prawo uchwalania, druga jest organem wykonawczym. (Meklemburg - Schwerin, Oldenburg i niektóre miasta saskie).

Grupa IV. Jedna organizacja mająca prawo uchwalania; przewodniczy jej burmistrz mający szeroką władzę wykonawczą. (Prusy, księstwo Heskie, Anhalt).

Grupa V. Jedna organizacja mająca w sobie władzę wykonawczą i ustawodawczą. Przewodniczący burmistrz. (Bawaria, Württembergja).

Grupa VI. Organizacja pozostająca pod przewodnictwem wybranego prezydenta. Burmistrz jest jedynie władzą wykonawczą. (Saksonja, Turynja).

Prusy.

Niżej podane szczegóły o systemie pruskim oparte są na zasadach przedwojennych, z wprowadzeniem zmian opracowywanych ciągle jeszcze przez Landtag; wobec czego możliwem jest, iż od chwili ogłoszenia obecnie tu podanego rzutu oka na ustrój pruski, niektóre punkty zostały zmienione w ostatecznej redakcji zatwierdzonej przez Landtag.

Podział samorządowy kraju. Na mocy konstytucji z 1919 r. Prusy podzielono na 14 prowincyj; każda prowincja dzieli się na obwody, te znów na okręgi. W 1921 r. było 116 miast niezależnych od władz okręgowych. Na to, by miasto zostało wydzielone z okręgu, musiało liczyć przed wojną 25.000 mieszk. w Prusiech Wschodnich, 30.000 mieszkańców w Westfalji i 40.000 mieszk. w Nadrenji.

Władze miejscowe państwowe. Landrat i miejscowy Komitet (Kreis-ausschuss) stanowią niższy stopień władzy państwowej, oraz sąd administracyjny pierwszej instancji. Poza tem stanowią władzę wykonawczą okręgu. Kilka okręgów tworzy obwód, na którego czele stoi prezydent. Władzą wyższą jest prezydent prowincji (Oberpräsident) którego działalność zbliżoną jest do działalności francuskiego prefekta. Oprócz niego prowincja posiada jeszcze Radę prowincjonalną (Provinzialrath) złożoną z wysokiego urzędnika zawodowego i 5-iu członków mianowanych przez komitet prowincjonalny na 6 lat. Członków Komitetu prowincjonalnego wybiera prowincjonalne zgromadzenie na lat 6.

Miasta. *Rada miejska.* (Stadtverordnetenversammlung) Pruska Rada

Miejska (według nowej proponowanej ordynacji) musi się składać przynajmniej z 11-u członków i proporcjonalnie do liczby ludności dojść może do 99 członków. Radnych wybiera się na lat 4.

Rozróżnia się dwa typy odrębne ustroju miejskiego: w pierwszym typie sam burmistrz, zaś w typie drugim Magistrat lub kolegium ławników — stanowią władzę wykonawczą rady miejskiej, w przypadku drugim przewodniczy jedynie Magistratowi, zaś rada miejska wybiera prezydenta z pośród swoich członków płatnych i honorowych. Burmistrz i płatni członkowie Magistratu mianowani są przez radę miejską na lat 12, członkowie honorowi są wybierani po każdych wyborach do rady miejskiej.

Miasta pruskie stale wykorzystują swoją dużą władzę samorządową; różne działy służby publicznej należą do miast, które prócz tego są najczęściej właścicielami obszernych gruntów miejskich.

Okręgi. Ciałem reprezentacyjnem okręgu jest rada (Kreistag) obierana na lat 4 przez powszechne głosowanie bezpośrednie. Według nowych praw należą tu: miasta niewydzielone z okręgu, związki gmin wiejskich i gminy wiejskie, tam gdzie nie istnieją związki gminne. Radzie przewodniczy Landrat mianowany przez rząd.

W memorjale dołączonym do projektu nowych praw pruskich dotyczących okręgów, jest powiedziane, iż zasadą samorządową pruską powinno być, iż każda władza samorządowa miejscowa wykonuje swoje czynności, których wymagają sprawy ekonomiczne i społeczne gminy, którą reprezentuje. Tym sposobem zakres działalności okręgu zaczyna się tam, gdzie się kończy zakres działania gminy, oraz kończy się tam, gdzie się zaczyna zakres działania prowincji.

Nowy projekt samorządu w Prusiech może rozwinąć w wysokim stopniu władzę okręgów i wyraźnie zaznacza, iż każdy możliwy wypadek osłabienia zdolności administracyjnej okręgu musi być bardzo starannie zbadany.

Projekt nowego prawa nie zezwala, jak dawniej, by miasto po osiągnięciu pewnej liczby ludności mogło być uważane jako wydzielone z okręgu lecz uważa, iż wydzielenie to nastąpić może wówczas, gdy miasto wykaże iż może rządzić się samodzielnie; tym sposobem wydzielenie ewentualnie miasta stanie się korzystnem dla dobra ogółu. Prawo proponuje podniesienie cyfry ludności miast które mogą być wydzielone, do 30.000 dla Prus i do 40.000 dla prowincyj nadreńskich. Jednakże w miejscowościach o ludności mniej gęstej, w razach wyjątkowych mogą być wydzielone miasta o ludności poniżej 30.000, o ile wykażą iż zdolne są do życia samodzielnego.

Prowincje. W dziedzinie administracji samorządowej działalność prowincji jest dość ograniczona. Zgromadzenie prowincjonalne (Provinziallandtag) składa się z członków wybranych przez okręgi na lat 4. Każde zgromadzenie wybiera Komitet (Provinzialausschuss) na lat 6, oraz „Landesdirektor'a" mianowanego

na lat 6—12; jest on właściwą władzą wykonawczą. Do głównych obowiązków zgromadzenia należą sprawy utrzymania dróg i opieki społecznej.

Związki specjalne. Poza rządowymi organizacjami wyżej wymienionymi, prawo pruskie uznaje jeszcze związki, powstające dla pewnego celu (Zweckverbände) utworzone przez gminy miejskie i wiejskie. Dotychczas działalność tych związków nie zaznaczyła się specjalnie, poza związkiem z okręgu Ruhr.

Berlin.

System administracyjny Berlina był zmieniany kilkakrotnie w ciągu lat ostatnich. W 1911 r. utworzono Związek (Zweckverband) obejmujący Berlin, przedmieścia i 2 okręgi wiejskie. Ponieważ uważano, iż działalność Związku jest ograniczona, w 1920 r. Związek został obalony i do Berlina wcielono 94 miejscowości, obejmujących 8 miast, 59 gmin wiejskich i 27 wielkich posiadłości.

Według prawa z 1920 r. administracja Wielkiego Berlina sprawowaną jest przez radę miejską (Stadtverordnetenversammlung) składającą się z 225 członków, wybranych na lat 4 przez bezpośrednie głosowanie. Rada ta mianuje władzę wykonawczą (Magistrat), z których część pobiera pensję. Cały Berlin podzielony jest na 20 dzielnic, z których każda ma swoją radę dzielnicową, składającą się z przedstawicieli miejscowego społeczeństwa i zasiadających w radzie centralnej. Rady dzielnicowe mają nadzór nad instytucjami miejskimi, znajdującymi się w ich okręgu, mogą wygłaszać swoje zdanie w sprawach budżetu miejskiego tam, gdzie się on odnosi do spraw danej dzielnicy. Do zakresu działania rad dzielnicowych należy też władza administracyjna, rada miejska centralna może jedynie ustalać dyrektywy, według których postępować mają rady dzielnicowe oraz czuwać by rady dzielnicowe dobrze rządziły. Zupełna decentralizacja panuje w sprawach, dotyczących szkolnictwa. Zdaje się jednak, iż ustrój ten jeszcze jest niezadawalający i pozostawia duże pole do krytyki i dyskusji.

Zarząd pewnemi działami służby publicznej.

1) *Higjena publiczna.* Administracja higieną publiczną znajduje się w rękach władz państwowych. Do działalności rad miejskich w zakresie higieny należy budowa szpitali, utrzymywanie parków i wolnych przestrzeni, nadzór nad ściekami. W gminach ponad 5,000 mieszkańców, władze gminne obowiązane są do mianowania Komitetu do spraw higieny.

2) *Nauczanie.* Najwyższa władza prowincjonalna zajmuje się szkolnictwem średnim, sprawy szkolnictwa powszechnego należą do władz danego okręgu; tak więc szkolnictwo należy do kompetencji władz państwowych, jednakże nadzór bezpośredni nad szkołami mają komitety szkolne, złożone z członków rad gminnych, urzędników i innych osób.

3) *Drogi*. Prowincje, okręgi i gminy są jednakowo zainteresowane w budowie i utrzymaniu dróg. Przed wojną Skarb Państwa udzielał na drogi b. znacznych subsydjów.

4 *Opieka społeczna*. Opieką społeczną w prowincjach zajmują się zrzeszone władze miejscowe; w mniejszych jednostkach samorządowych opiekę tę sprawuje komitet rady gminnej, obejmujący też osoby dokooptowane. W zakresie pomocy społecznej rady miejskie mają pozostawioną dużą swobodę działania.

5) *Policja*. Prezydent okręgu ma nadzór nad policją w swoim okręgu; działa on w porozumieniu z komitetem okręgowym, któremu do zatwierdzenia przedkłada projekty swoich rozporządzeń policyjnych. W gminach wiejskich wójt jest szefem policji, w małych miastach naogół policja jest miejską w tym sensie, iż naczelnikiem policji jest burmistrz, jako przedstawiciel Państwa. Wielkie miasta mają osobną organizację policji państwowej. Jeśli policja znajduje się w rękach władz samorządowych, gminy łożą na koszty administracyjne policji. Jeśli administracja ta znajduje się częściowo lub w całości w rękach Państwa, wówczas Rząd płaci $\frac{2}{3}$ kosztów, resztę opłaca gmina.

Saksonja.

Nowy ustrój gminny obowiązuje w Saksonji d dnia 1.IV.1924 r. *).

Podział kraju. Saksonja administracyjnie została podzielona na 5 okręgów (Kreishauptmannschaften); okręgi te dzielą się na 29 mniejszych części (Amtshauptmannschaften). Wydzielono z okręgów 5 miast, z których najmniejsze liczy 74,000 mieszkańców.

Gminy. Decyzje co do administracji gminą może uchwalać jedynie rada gminna, złożona z członków, wybieranych według systemu proporcjonalnego, na lat 3. Prawo głosowania mają wszyscy obywatele gminy bez różnicy płci, po ukończeniu 20 lat. Rada gminna wybiera organ wykonawczy (Gemeinderat). W zasadzie burmistrz jedynie jest władzą wykonawczą, lecz ławnicy mogą też być powołani, jako członkowie władzy wykonawczej. Każdy Niemiec, bez różnicy płci, może być wybranym do reprezentacyjnego ciała miejskiego, po ukończeniu 20-tu lat. Na to, by być wybranym na burmistrza lub członka władz wykonawczych, trzeba mieć ukończonych 25 lat. Burmistrz i członkowie profesjonalni gminnego ciała wykonawczego wybierani są na lat 6, innych członków rada gminna wybiera na lat 3.

Zmiana granic lub statutów. Podania o zmianę granic lub statutu gminy, wnoszone są do Ministra Spraw Wewnętrznych za pośrednictwem władzy kon-

*) W 1925 r. w marcu ogłoszono nowe prawa dla gmin w Saksonji, które w pewnej mierze ograniczają samorząd ustalony w roku uprzednim. W chwili opracowywania książki o „Ustroju miejskim w różnych krajach”, nowe te prawa nie były jeszcze znane jej autorowi.

trolujące. Jeśli chodzi o zupełne przerobienie gminy, lub przyłączenie jednej części gminy do drugiej i sprzeciwia się temu 10-ta część mieszkańców, należy się uciec do referendum; o ile większość głosuje przeciw projektowi, żadna decyzja nie może być powzięta przed następnymi wyborami przedstawicieli gminnych. Gdy gmina, licząca mniej niż 20,000 mieszkańców, chce się wydzielić z powiatu, Minister Spraw Wewn. musi przeprowadzić ankietę, co do ekonomicznej wypłacalności gminy, oraz zdać sobie sprawę czy wypłacalność związku okręgowego nie byłaby narażoną przez wystąpienie z niego danej gminy.

Obwody. Rada obwodowa (Bezirkstag), odpowiadająca radzie gminnej w gminach, wybierana jest przez przedstawicieli gmin. Przewodniczący komitetu (Amtshauptmann), mianowany jest przez rząd, jest on jednocześnie urzędnikiem państwowym i przewodniczącym ciała samorządowego. Jeśli w jakimś obwodzie dane są specjalne instrukcje dla gmin, odnoszące się do jakiegoś szczególnego zagadnienia, komitet obwodowy działa wówczas, jako władza kontrolująca gminy.

Działalność gmin. Prawo mówi, iż „gminy mają prawo i obowiązek, w granicach swego działania, wykonywać wszystko niezbędne do rozwoju ekonomicznego i dobrobytu członków gminy”. Do obowiązków gminy należy zarząd sprawami powierzonymi przez Rząd. Do spraw własnego zakresu należy opieka społeczna, higiena, sprawy weterynaryjne, drogowe, targi i sprawy handlowe, sprawy mieszkaniowe i budowlane, straż ogniowa, sprawy moralności publicznej.

Sprawy powierzone małym gminom należą do zakresu nadzoru nad bezpieczeństwem publicznym, czystością i porządkiem, przestrzeganiem prawa, budową dróg. Do gmin tych należą także pewne obowiązki z zakresu policji sanitarnej, obyczajowej, pomocy społecznej, policji przemysłowej i ogniowej. Każdy obywatel, którego prawa naruszyła władza samorządowa ma prawo odwołać się do władzy kontrolującej. Jeśli odwołanie to nie odniosło skutku, może apelować do Sądu wyższego administracyjnego.

Zakres działania obwodu. Działalność wyższych władz samorządowych miejscowych jest specjalnie prawem określona, by uniknąć konfliktu z gminną władzą samorządową. Do działalności im wyznaczonej należą te sprawy, których gminne władze skutecznie wykonać nie mogą. Czynności te dzielą się na: a) obowiązkowe (dobroczynność, opieka nad chorymi, kalekami i obłąkanymi, udzielanie subsydjów na budowę dróg, opieka społeczna) i b) względne (organizacja pomocy dla biednych i chorych, zdrowie publiczne, budowa dróg, nauczanie wyższe i techniczne, zakładanie kas oszczędności, pomoc finansowa dla gmin, subwencje dla przedsiębiorstw przewozowych i zakładanie tego rodzaju przedsiębiorstw). Związki okręgowe nie zajmują się czynnościami powierzone-

mi przez Rząd. W tym zakresie jedynie Amtshauptmannschaften są władzami państwowymi, kompetentnymi w swoim obwodzie.

Finanse. Głównym źródłem dochodu gminnego był dawniej podatek dochodowy, gruntowy i wpływy z przedsiębiorstw publicznych miejskich. Obecnie gminy otrzymują jedynie to, co wypadnie z podziału ostatecznego ogólnych podatków państwowych. Poza tem państwo udziela subsydjów głównie na pensje, oraz pozostawiło miastom zysk z drobniejszych opłat od spirytusu, mieszkań, widowisk, budowlaną i t. p.). Sprawdzaniem rachunków gminnych, poza pewną kontrolą ze strony zgromadzenie gminnego, zajmują się urzędy państwowe.

Komitety. Gminy i związki okręgowe mogą tworzyć komitety dla pewnego określonego celu. Komitet składa się z członków tego ciała, które ich wybrało, bądź skład komitetu jest mieszany: należą doń wówczas członkowie korporacji i przedstawiciele obywateli. Każdy komitet wybiera sobie przewodniczącego.

Związki gmin. Władze gminne mogą tworzyć związki gminne dla celów specjalnych, by wypełnić pewne ściśle określone zadania, wypływające z obowiązków gminy. Związki powstają przy pomocy aktu, tworzącego spółkę; akt musi być przedstawiony władzom kontrolującym.

Kontrola. Kontrolę władz samorządowych sprawują władze państwowe (Amtshauptmannschaft i Kreishauptmannschaft). Władze kontrolujące mają prawo żądać informacji, dawać dyrektywy, kazać wpisać pewne pozycje do budżetu, oraz naznaczać kary w sprawach, dotyczących zakresu spraw przekazanych samorządom. Uchwały gminne, które mogą wywoływać zasadnicze kwestje, lub głęboko dotyczyć organizacji gminnej, lub zostawić długotrwały ślad w budżecie gminnym, muszą być przedstawione do aprobaty władz centralnych, przed swoim ogłoszeniem. Władze te mogą się sprzeciwić tym uchwałom, w formie prawem przepisanej i po zasięgnięciu porady komitetu wybranego.

Gmina może się odwołać, od nieprzychylnego sobie wyroku, do „Izby gminnej“, składającej się z przewodniczącego, naznaczonego przez Ministra Spraw Wewn. i 10-ciu radnych, mianowanych przez saski parlament (Landtag) z pomiędzy członków gminnych ciał uchwałodawczych i wykonawczych. Minister ma prawo unieważnienia decyzji Izby gminnej, oraz wydać samemu wyrok w danej sprawie. Taka sama jest procedura w sprawach kontroli finansowej; odnosi się ona, poza ogólnym zadaniem kontroli, do zabezpieczenia majątku gminnego, oraz do pożyczek długoterminowych.

Prawo kontroli ministerjalne polega na prawie układania, w granicach przez konstytucję określonych, przepisów ogólnych niezbędnych do wykonania praw. W pewnych razach, gdy zagrożone jest wykonanie praw samorządowych, władza kontrolująca może powołać do rządzenia gminą specjalnego komisarza.

Württembergja.

Podział kraju. Württembergja administracyjnie jest podzieloną na 890 obwodów gminnych (Gemeindeverwaltungsbezirke), które są następująco zgrupowane:

wielkie miasta (ponad 50,000 mieszkańców);

średnie miasta (ponad 10,000 mieszkańców);

małe miasta i gminy wiejskie.

Miasta małe i gminy wiejskie dzielą się na 3 klasy:

1) od 4,000 — 10,000 mieszkańców;

2) od 1,000 — 4,000 mieszkańców;

3) poniżej 1,000 mieszkańców.

Różnorodność liczby mieszkańców oraz przestrzeń gminy nie wpływa zasadniczo na różnicę w zakresie władzy samorządowej i podziale opłat miejscowych; poza pewnemi drobnymi różnicami, administracja samorządowa jest jednolita w zasadzie dla wszystkich gmin.

Zmiany w granicach gmin.

Te zmiany granic gmin, które nie pociągają za sobą zmniejszenia lub zwiększenia ogólnej liczby gmin, załatwiają gminy między sobą po wspólnem porozumieniu. Mieszkańcy nie mogą przeszkodzić tym zmianom, lecz mogą wyrazić swoją w tym względzie opinię i przedstawić uwagi dotyczące ochrony ich interesów. Zmiany projektowane muszą być zatwierdzone przez władzę kontrolującą. Zlanie się kilku gmin niezależnych, lub utworzenie nowych gmin niezależnych kosztem terytorjum należącego do gmin istniejących, musi uzyskać zgodę wszystkich gmin zainteresowanych, jak również potwierdzenie Ministra Spraw Wewnętrznych.

Władze gminne. Rada gminna (Gemeinderat) składa się z 6 — 72 członków stosownie do liczby ludności. Każdy obywatel bez różnicy płci, zamieszkujący gminę od 6-ciu miesięcy, i mający lat 25 ukończonych, może być wybranym do rady gminnej i piastować władzę wójta gminy. Naczelnik gminy wybierany jest na lat 10, radę gminną wybiera się na lat 6, co 3 lata połowa członków rady jest ponownie wybierana. Władze kontrolujące państwowe nie mieszają się do wyborów do rad miejskich, jednakże wybór władzy naczelnej gminy musi być zatwierdzony przez władzę obwodową.

W gminach o ludności ponad 1.000 mieszkańców można wybierać komisje złożone najmniej z 5-ciu osób; Komisje te zajmują się różnemi sprawami wchodzącemi w zakres działalności rady gminnej. W miastach ponad 10.000 ludności komisje mogą być tworzone z członków rady i osób dokooptowanych. Komisje mają za zadanie ułatwić pracę rady, przygotowują wnioski i wykonują uchwały

rady gminnej. Organizacja komisji i ich działalność ściśle są określone w statutach gminnych.

Działalność gmin. Obowiązkiem gmin jest zawiadywanie majątkiem gminnym, opieka nad ubogimi, nauczanie, wybieranie podatków, utrzymywanie dróg, ubezpieczenia społeczne. Pozatem władze gminne zajmują się przedsiębiorstwami użyteczności publicznej, oświeceniem, teatrami, organizują kasy oszczędnościowe. Troska o higienę publiczną należy też do zakresu działania gmin, które na tem polu mają zupełną swobodę postępowania, jednakże w pewnych wypadkach specjalnych gminy mogą być zmuszone do przedsięwzięcia pewnych kroków. Organizacja policji miejscowej należy do gminy, lecz w miastach ponad 10.000 mieszkańców pewne działania (bezpieczeństwo publiczne, policja kryminalna) są w rękach policji państwowej. Do działalności rady gminnej należy układanie przepisów policyjnych dotyczących działania policji w gminie.

Finanse. Gminne dochody tworzą się ze źródeł następujących:

- 1) dochód z majątku gminnego i handlowych przedsiębiorstw gminnych,
- 2) opłaty pobierane od mieszkańców za korzystanie z urządzeń gminnych i instytucji,
- 3) opłaty za czynności oficjalne wykonane przez urzędników gminy na żądanie i w interesie osób poszczególnych;
- 4) udział gminy w podatkach państwowych,
- 5) dodatki do podatków państwowych;
- 6) podatki gminne, które powinny być pobierane za zgodą władz państwowych;
- 7) subsydja państwowe dla pewnych kategorii wydatków. Jeśli źródła powyższe nie są w stanie pokryć wydatków gminy, wówczas
- 8) gmina może ustanowić podatek dla wyrównania deficytu; podatek ten płacą właściciele gruntów i nieruchomości oraz przemysłowcy, proporcjonalnie do wpłaconych przez się podatków państwowych od nieruchomości i przemysłowych,
- 9) pożyczki: jednakowoż pożyczki zaciągnięte nie mogą być użyte na wydatki bieżące:

Kontrola. Każda administracja gminna znajduje się pod kontrolą rządu, który ma prawo zbadania, na prośbę osoby prywatnej każdego zarządzenia i decyzji władzy gminnej. Pozatem aprobachie władzy komunalnej podlegają takie sprawy jak: zwiększenie długu gminnego, sprzedaż gruntów gminnych lub obciążenie ich hipoteką, nakładanie na gminę nowych obowiązków jak tworzenie kas oszczędnościowych, subwencje dla instytucji dobroczynnych, podział własności gminnej pomiędzy jej obywateli, wprowadzenie nowych podatków i opłat za używanie przedsiębiorstw użyteczności publicznej.

Inną formą kontroli jest zatwierdzenie przez władzę państwową naczelnika gminy. Kontrola Państwa nad administracją gminy winna się ograniczyć do upewnienia się:

- 1) czy przez gminę nie zostały przekroczone jej uprawnienia legalne,
- 2) czy gmina spełnia swe publiczne obowiązki w granicach określonych przez prawo,
- 3) czy gmina zachowuje prawną procedurę przy prowadzeniu spraw administracji gminnej.

Władze kontrolujące mogą np. nakazać gminie działanie w sprawach prawem przepisanych, lub też zastąpić w pewnych wypadkach władzę gminną, o ile ta ostatnia wzbrania się przed wypełnieniem swych obowiązków. Władza kontrolująca ma prawo przeglądać akta miejskie, badać rachunki oraz żądać wszelkich niezbędnych informacji.

Bawaria.

Podział kraju. Bawaria podzieloną jest administracyjnie na 8 obwodów (Kreisregierungen) obwody te podzielone są na 163 okręgi (Bezirksämter). Obwody bawarskie odpowiadają prowincjom pruskim, zaś powiaty (Bezirke) pruskim okręgom. 26 miast jest niezależnych od powiatu i podlegają bezpośrednio władzy obwodu.

Historja. Samorząd zaprowadzony został w Bawarii dekretem 1818 r. w granicach dość ciasnych, dekret ten nieco zmieniono w 1834, zaś w 1869 zaprowadzono nowe prawa, które obowiązywały w ciągu 50-ciu lat.

W 1919 r. zatwierdzono nowe prawo wyborcze oraz nowe prawo dotyczące samorządów. Prawo wyborcze uprawniło do głosowania gminnego każdego obywatela bez różnicy płci, po ukończeniu 20 lat, o ile może wykazać, iż jest obywatelem bawarskim i zamieszkuje gminę od 6 miesięcy. (Ostatnio okres ten przedłużono do 12-tu miesięcy).

Rada miejska. Prawo z 1919 r. o samorządzie, ustaliło system jednej rady gminnej (Stadtrat lub Gemeinderat) mający całkowitą władzę, bez organu wykonawczego wyraźnego; burmistrz wybierany jest bezpośrednio przez ludność w gminach, w których liczba mieszkańców nie przekracza 300 osób. W innych gminach burmistrza wybiera rada gminna. Członkowie rady wybierani są najwyżej na lat 10. Wiek wyborczy bierny określono na lat 25. Dołączeni do rady członkowie fachowi mają głos doradczy i to jedynie w zakresie swej specjalności.

Finanse. W Bawarii władze samorządowe nie mogą własnowolnie pobierać bezpośrednich podatków, mogą jedynie uchwalać dodatki do państwowych bezpośrednich podatków od nieruchomości, gruntowych, i od przedsiębiorstw. Dodatki te nie mogą przekraczać 600% przy podatku gruntowym i 400% przy in-

nych podatkach. Gminy pobierać mogą podatki od wyższego oszacowania, widowsk, psów, alkoholu; w wielu gminach tego rodzaju opłaty pokrywają zaledwie koszty ich pobierania. Ciekawem jest porównanie procentowe różnych źródeł dochodu w wielkich miastach Prus i Bawarii w 1924 r.:

1) Dochód z przedsiębiorstw miejskich	11.0 — 21.3
2) Podatki od dochodu i towarzystw	24.2 — 15.3
3) Opłaty od transakcyj giełdowych	6.7 — 5.1
4) Podatek gruntowy i od nieruchomości	17.1 — 10.5
5) Opłaty od komornego	8.9 — —
6) Opłaty od przedsiębiorstw	20.1 — 17.0
7) Opłaty pośrednie	12.0 — 12.6
8) Dochody z majątku gminnego	— — 11.0
9) Saldo z ubiegłego roku i t. p.	— — 7.0
	100.0—100.0

Policja. Administracja policją miejscową, do sierpnia 1923 r. znajdowała się w rękach burmistrza w gminach wiejskich i rady gminnej w miastach; na mocy prawa wydanego po sierpniu 1923 r., rząd ma prawo sprawować władzę policji miejscowej we wszystkich gminach, za pośrednictwem swoich urzędników.

Baden.

Prawo gminne z 1921 r. ustaliło nowy system administracji miejskiej, różniący się nieco od praw w innych państwach niemieckich.

Na mocy tego systemu, Komitet obywatelski (Bürgerausschuss) wybierany jest na lat 4, na podstawie proporcjonalnego głosowania. Prawo czynne wyborcze mają wszyscy obywatele zamieszkujący gminę od pół roku i mający lat 20. By zostać członkiem komitetu trzeba mieć lat 25. Poza członkami wybranymi, zasiadają w Komitecie burmistrz, ławnicy i członkowie rady miejskiej pobierający pensje.

Rada miejska (Stadtrat) składa się z burmistrza, ławników, 6—24 członków honorowych i z pewnej liczby członków płatnych. Tych ostatnich mianuje Komitet obywatelski; członkowie honorowi wybierani są przez radę miejską (Stadtverordneten) systemem proporcjonalnym. Burmistrz mianowany jest przez Komitet na lat 9. Jest on przewodniczącym zarówno Komitetu jak i rady miejskiej. Burmistrz przygotowuje uchwały i jest odpowiedzialnym za całość administracji.

Osobliwością systemu badeńskiego jest to, iż większość czynności rady miejskiej musi uzyskać aprobatę Komitetu obywatelskiego, który decyduje, czy,

zgoda jego jest potrzebną w pewnych przypadkach nie przewidzianych specjalnie przez ustawy. Prawo inicjatywy należy tak do rady miejskiej jak i do Komitetu obywatelskiego. Władza wykonawcza należy do rady, która nie może wykonywać swej władzy bez zatwierdzenia przez Komitet, jednakże nie jest obowiązana wykonać uchwałę przyjętą i zatwierdzoną, nawet wówczas gdy inicjatywa wyszła od rady. W wypadku nie wykonania jakiejś uchwały, rada musi piśmiennie to umotywować przed Komitetem obywatelskim. Uchwały rady miejskiej przed przedłożeniem ich Komitetowi, badane są przez specjalny pod-komitet nazwany „Vorstand”. Członkowie jego wybrani są z łona Komitetu obywatelskiego.

Zakończenie. Samorządowy system niemiecki, który utrzymał się przez XIX w., odznaczał się wielką liberalnością, szczególnie w miastach, i to we wszystkich dziedzinach życia samorządowego. Z tych dziedzin wyłączono jednakże policję i pewne czynności w innych krajach spełniane przez władze samorządowe. Sprawowanie władzy samorządowej było w rękach płatnych urzędników, nawpół-stałych, wybranych przez wyborców gminnych, a zatwierdzonych przez władze wyższe. Zainteresowanie obywateli miejscowych samorządem było zawsze b. duże i wielu członków gminy współpracowało z władzami wykonawczymi bądź w radach gminnych, bądź w różnych Komitetach. Charakterystyczną cechą dla samorządu niemieckiego jest wielki szacunek, jakim obywatele otaczają swoich radnych i wogóle tych, którzy zajmują stanowisko urzędowe. Szacunek ten jest przyczyną i skutkiem wielkiej dumy, jaką odczuwają obywatele z powodu swoich samorządowych urzędzeń.

Nowa organizacja samorządowa w różnych państwach niemieckich naogół nie odbiega od charakterystycznej linii ogólnej struktury. Prawo bawarskie z 1919 roku uchyliło ostatecznie zasadę rozdziału władz i przyjęto dla miast system rady uchwałodawczej, bez wyraźnego organu wykonawczego, stosując się w ogólnym zarysie do systemu angielskiego. Organizacja podobna istniała już przedtem w Württembergji. Ponieważ niemiecki związek miast uznał ten system jako formę dopuszczalną organizacji miejskiej, możliwem jest, iż zostanie on przyjęty również przez inne kraje niemieckie. Z drugiej strony w Bawarii zauważyć się dają oznaki istniejącego ruchu reakcyjnego. System badeński przyjęty w 1921 r. nosi też cechy charakterystyczne, odrębne.

Pozatem tendencją najbardziej rzucającą się w oczy jest stanowczy zamiar rządu Rzeszy, wzmocnienia władzy i ustaw dla wielkich stref (obwody) kosztem władz innych, oraz zupełny przewrót w stosunkach finansowych między Rzeszą a władzami samorządowymi. Zmiany te wywołały wiele ostrych protestów i krytyki. Niemiecki Związek Miast, we wrześniu 1924 r. uchwalił szereg rezolucyj, domagających się by gminy były uprawnione do pobierania dodatku do podatku państwowego dochodowego i od towarzystw, Związek pozatem uwa-

za, iż sprawy odnoszące się do opieki społecznej, nauczania, policji administracyjnej i t. p. winny pozostać w rękach władz gminnych, i nie powinny być oddane kompetencji władz obwodowych lub innych; następnie Związek domaga się by utrzymane zostały obwody regencyjne i by prezydent regencji był władzą kontrolującą dla wszystkich miast, zaś Landrat by nie miał żadnej władzy prawnej w kierunku kontroli, wreszcie by obniżono granicę liczby ludności, przez którą miasto może być wydzielone z powiatu.

Niemiecki związek gmin wiejskich w październiku 1924 r. uchwalił żądanie powrotu do dawniej istniejącego stanu rzeczy, ograniczenia kontroli rządu do interwencji wrazie przekroczenia prawa, oraz rozsądnego rozgraniczenia praw władzy gmin wiejskich od praw wyższej władzy samorządowej. Związek poza-tem prosi o przywrócenie dawnych przywilejów gminnych w dziedzinie finansowej i podatkowej, a szczególnie przywrócenie możliwości pobierania dodatku do podatku wzamian za wprowadzony system udzielania subsydjów. Z powodu tych protestów idących w parze z faktem, iż państwa poszczególne również jak i samorządy mocno ucierpiały od polityki finansowej Rzeszy, jest nadzieja, iż prawa dotyczące samorządów, a przedstawione do rozpatrzenia parlamentom kilku państw, zostaną ostatecznie mocno zmienione. Prawdopodobnie zasadniczo też zostaną zmienione pewne prawa dotyczące samorządów, które od lat kilku we-szły w życie.

Przegląd wydawnictw.

Les Sciences Administratives nr. 24 — 1926 r.

Organ Międzynarodowego Zw. Miast. W artykule pierwszym p. t. „Walka z dymem w różnych krajach” (*La lutte contre les fumées dans les divers pays*). w sposób niezmiernie zajmujący p. F. Lison zajmuje się ważną dla miast sprawą walki z dymem. Atmosfera miast, a głównie miast przemysłowych przesyconą jest dymem ulatniającym się z kominów fabrycznych i domowych. Niebezpieczeństwo, jakie powstaje z powodu promadzenia się dymu, jest wielkie dla zdrowia ludzkiego; również niezmiernie ujemnie wpływa dym na rośliny i wygląd domów. Wiele krajów podjęło walkę z dymem, wydając specjalne przepisy, mające na celu otrzymanie możliwie najlepszego spalania się węgla. W wielu wypadkach potrafią dym wydzielany znacznie ograniczyć. Poza oszczędnością opału, płynącą z dobrego spalania węgla, stwierdzono również znaczne polepszenie stanu higienicznego w miastach, gdzie wypowiedziano walkę dymowi. Artykuł powyższy ilustrowany jest ciekawymi zdjęciami, kończy go zaś bogata bibliografia przedmiotu. Zagadnienie walki z dymem ważnością swoją winno zająć władze miejskie i prawodawcze.

Artykuł następny poświęcony jest sprawie pomocy, którą udzielać należy zaczadzonemu i zatrutemu gazami. Wypadki te są dość częste a przyczynia się do nich coraz większe użycie elektryczności. Otóż nowe metody i aparaty pozwalają na przywrócenie życia tym nawet, którzy od kilku godzin ulegli pozornej śmierci. Obowiązkiem więc jest kierownictwa wielkich zakładów i fabryk mieć u siebie wydoskonalony w ratowaniu personel, któryby w każdej chwili umiał zastosować nowoczesne metody.

Pasvaldibas Balss (Głos gminy).

Organ Zw. Miast Łotewskich w n-rze 12-ym za 1926 r. umieszcza na czele zeszytu artykuł p. P. Livalenta o polityce gruntowej miast, opierając się głównie na dokumentach III-go Międzynarodowego Kongresu Miast, odbytego w Paryżu w 1925 r. i Kongresu mieszkaniowego i budowlanego, odbytego w Wiedniu

w 1926 r. Autor zwraca uwagę na ścisły związek zachodzący między polityką gruntową i zagadnieniem mieszkaniowem.

W artykule następnym K. Binau omawia system podatkowy Łotwy. Analizuje on system miejskich podatków od nieruchomości i wzrostu wartości, uważając, iż podatki powyższe winny całkowicie przypadać gminom, gdyż w istocie swej nie są one podatkami publicznymi.

Inż. B. Kratts omawia subwencje rządowe na cele budowlane, udzielane w Czechosłowacji.

A. Plawinski, w artykule poświęconym samorządowi w Anglii, zwraca specjalną uwagę na system wyborów gminnych i organizację angielskich organów administracyjnych.

W przeglądzie znajdują się różne wzmianki a więc: sprawozdanie z V-go Kongresu miast łotewskich, sprawozdanie z działalności w 1925 r. biblioteki miejskiej w Wolmarze, wzmianka o łaźni publicznej w Godinden, o założeniu biura porad prawnych w Puckum, o konferencji miast w Kurlandji, sprawozdanie z posiedzenia Rady Naczelnej Międzyn. Związku Miast w Düsseldorfie, wreszcie o zagadnieniu mieszkaniowem w Czechosłowacji.

W końcu zeszytu umieszczono informacje o ambulatorjum dla nerwowo chorych i szkole ochrony dziecka w Wiedniu.

„*Varosok Lapja*“ — dwutygodnik, organ zw. miast węgierskich. Nr. 23—24, Budapeszt, 1 grudnia 1926 r.

Artykuł wstępny traktuje o projekcie ustawy Ministerstwa finansów, dotyczącej „skuteczniejszej kontroli gospodarki miejskiej”. Projekt ten jest nader niekorzystny dla miast, albowiem istota autonomji miejskiej zawierała się właśnie w samodzielności prawa budżetowego. Realizacja projektu, ustanawiającego, iż wpływy z podatku obrotowego, dotychczas pobierane przez miasta, odtąd będzie Państwo otrzymywać i przez Państwo „stosownie do potrzeb”, wpływy te rozdzielane będą między miejscowe władze, niewątpliwie uczyniłaby autonomję zgoła iluzoryczną. Miasta tedy winny uczynić wszystko, co tylko w ich mocy leży, aby przeszkodzić przyjęciu tego prawa przez parlament. Nikolas Plank, radca miejski z Miskolc, domaga się w swym artykule decentralizacji opieki społecznej, która obecnie uzależniona jest od centrali Ministerstwa. Ponieważ opieka społeczna, jeśli ma osiągnąć cele praktyczne, musi pozostawać w bliskim kontakcie z potrzebującą pomocy ludnością, oraz posiadać dokładne wiadomości o zmieniających się, zależnie od miejsca, warunkach, przeto najcelowszem byłoby ustanowienie kilku „okręgów społeczno-administracyjnych”, przyczem w obrębie każdego z tych okręgów zawierałoby się miasto, jako punkt centralny.

Koloman Csorna, asesor w stołecznym domu dla sierot, rozwija plan współczesnej opieki nad dziećmi. Opieka nad dziećmi należy obecnie na Węgrzech do zadań państwowych; podstawą tego systemu jest instytucja domów dziecięcych dla znalezionych, albo opuszczonych dzieci. System ten nosi znamiona typowej filantropji, wcale zaś nie posiada walorów społecznych, albowiem poza polem swej działalności pozostawia wiele dzieci pozbawionych opieki wychowawczej, wsparcia i nadzoru. Celem zagwarantowania utrzymania należytego poziomu racjonalnej opieki społecznej, państwo winno powierzyć opiekę społeczną zarządom miast, które posiadają możność wykorzystania zadań z tej dziedziny lepiej i bardziej intensywnie, niż to czynią instytucje rządowe, i które w dziedzinie tej położyły już zasługi niemałe. Np. miasto stołeczne Budapeszt wydaje rocznie 24 miliardów koron na opiekę społeczną, pomimo, iż do oficjalnej państwowej opieki społecznej dokłada się ponadto 14 miliardów. Dłuższy artykuł zawiera sprawozdanie — wraz ze streszczeniem odczytów na tematy municypalne — z Krajowego Kongresu Higjenicznego i społeczno-politycznego, który odbył się w Budapeszcie ostatniej niedzieli listopada 1925 r. W dalszym ciągu znajdujemy w tymże zeszycie sprawozdanie z odbytego w d. 30 listopada b. r. posiedzenia stałego Komitetu Zjazdu miast węgierskich, na którym poruszana była głównie sprawa projektu ustawy, omówionego w artykule wstępnym. Treść podwójnego zeszytu dopełniają krótkie wiadomości i komunikaty, uszeregowane w różnych działach.

„*Zeitschrift für Kommunalwirtschaft*“ („Czasopismo gospodarki komunalnej“).

Czasopismo „*Zeitschrift für Kommunalwirtschaft*“ w zeszycie z dn. 25 listopada 1925 r. podało do wiadomości, iż obecnie do koła wydawców należą: prezydent miasta, dr. Lueken z Kiel, przewodniczący „*Vereins für Kommunalwirtschaft und Kommunalpolitik*“ („Towarzystwa gospodarki i polityki komunalnej“); p. Markull, radca ministerjalny z Ministerstwa Skarbu w Berlinie, członek Zarządu; p. Erwin Stein, sekretarz generalny, członek zarządu; wreszcie — prezydent miasta, p. Finke z Grünberg na Śląsku, członek Izby Pracy, który świeżo wybrany został na kierownika zarządu miasta Hagen w Westfalji.

O projekcie ustawy o rozbudowie miast pisze radca miejski, dr. Fresdorf z Magdeburga, przedstawiając zarówno projekt pierwotny, jak i jego nowe ukształtowanie się z roku 1926. Ustawa ma stworzyć miastom podwaliny prawne dla ich działalności na polu rozbudowy, jakoteż dla ich dalszego rozwoju jako organizmu miejskiego i gospodarczego. Dokładna analiza projektu opiera się przede wszystkim na pojęciach samorządu i miejskiej gospodarki finansowej.

W następnej pracy nadradca dr. Brandt z Hamburga zastanawia się nad sprawą rozmieszczenia automobili w miastach, w kompleksie zagadnienia oświetlając punkt widzenia gospodarczy.

Dalej — opublikowanem zostało sprawozdanie z działalności Towarzystwa gospodarki i polityki komunalnej, wygłoszone na 11-em posiedzeniu Towarzystwa przez sekretarza generalnego, p. Steina; sprawozdanie ujawnia ogrom pracy, dokonanej przez Towarzystwo. Na dalszą treść zeszytu składają się: dokładne sprawozdanie z nowych książek, oraz komunikaty z dziedziny rozbudowy miast i mieszkaniowej, szkolnictwa i oświaty, spraw komunikacyjnych, zagadnienia ulic i dróg, ogrzewania i przewietrzania. Zamyka zeszyt „kronika komunalna” ze sprawozdaniami z większych i mniejszych miast Rzeszy Niemieckiej.

„*Zeitschrift für Kommunalwirtschaft*“, 1926, Nr. 24.

Zeszyt niniejszy zamyka komplet czasopisma za r. 1926. Artykuł wstępny pióra prezydenta m. Królewca, dr. Lohmeyera, p. t. „Miasta, państwo i gospodarka”, omawia memoriał Zjazdu delegatów miast w Niemczech, który to memoriał ukazał się pod powyższym tytułem przed paru tygodniami i uznany został za szczególnie ważną publikację w swoim zakresie. Następny artykuł przynosi pracę dr. A. Jessen, decernenta Zjazdów delegatów miast w Niemczech i w Prusach, p. t. „Czy podatek przemysłowy powinien pozostać podatkiem realnym”. Autorem artykułu „Prawo majątkowe w kodeksie cywilnym i w Konstytucji Rzeszy” jest p. burmistrz Bleicken z Cuxhaven. Dopelniają treści zeszytu recenzje nowych książek, oraz różnorodne komunikaty z dziedziny rozbudowy miast, spraw mieszkaniowych, oraz budowy ulic i dróg.

Należy dodać, iż do zeszytu dołączony jest szczegółowy i planowo zestawiony spis treści całego rocznika 1926 r. czasopisma „*Zeitschrift für Kommunalwirtschaft*” (podział według rubryk pisma; spis współpracowników; alfabetyczny skorowidz rzeczowy — z systemem odsyłaczy — wszystkich, poruszonych w czasopiśmie zagadnień).

Rok założenia 1860.

Fabryka Żelaznych Robót Ornamentacyjnych i Konstrukcji

H. ZIELEZIŃSKI

WŁAŚCICIEL: Inż. KORNEL KUBACKI

Warszawa, Marszałkowska 11/13 telefony: 5-74 i 281-43.

Adres telegraficzny „HAZET—Warszawa“.

Wykonują:

- I. a) **Kompletne Urządzenia Rzeźni** w Nowoczesnem Wykonaniu od najmniejszych (dla 2000 mieszkańców) do największych obiektów według otrzymanych i własnych projektów, (Jesteśmy wykonawcami: największej w Polsce Nowej Rzeźni Miejskiej w Warszawie na 100 miejsc uboju wołów).
- b) **Chłodnie sztuczne**, przy udziale wszechświatowej firmy „Atlas“, Ltd., Kopenhaga.
- c) **Poszczególne części urządzeń rzeźni**, jak: dźwigarki, górne tory i wózki do nich, wózki flakowe, kiskowe, konfiskatorowe, do skór i do nawozu, — kabłąki wołowe i świńskie, haki, kadzie do parzenia świń i do mycia flaków, stoły, zbiorniki, **sterelizatory**, wagi etc.
- II. **Urządzenia Hal Targowych**: sklepy, jatki, stragany, (Wykonaliśmy trzy największe w Polsce Hale Targowe w Warszawie).
- II. **Konstrukcje żelazne** jak: słupy, fermy, dachy, okna (z centralnem zamykaniem), drzwi, bramy, schody, balustrady, kraty (**wykonaliśmy ozdobną kratę przy pomniku Mickiewicza—Warszawa**), ogrodzenia siatkowe, żaluzje stalowe, wystawy sklepowe. **Kraty zwijane** syst. Stieglera do okien i drzwi. Szafki do ubrań w szatniach, szkolnych, fabrycznych i t. d.
- IV. **Konstrukcje specjalne do Elektryfikacji**, jak: Kioski transformatorowe (dostarczamy dla Elektrowni — Warszawa i Kalisz), podstawy pod tablice rozdzielcze, słupy i t. p.
- V. **Urządzenia Banków i Skarbców**: Drzwi i okiennice pancerne (Izba Skarbowa w Lublinie)—Skrytki (Safesy) (Skarbiec P. K. O. w Warszawie), Szafy depozytowe i t. p.
- VI. **Urządzenia Pólek ruchomych** w nowoczesnych Bibliotekach Archiwach (Biblioteka Krasińskich i nowy Dział w Uniwersytecie w Warszawie).
- VII. **Urządzenia techniczne Teatrów**, jak sceny mechaniczne, kurtyny hydrauliczne, podnośniki do dekoracji, drzwi suwane precyzyjne (**Teatry: Rozmaitości, Polski, Narodowy — arszaw a**).
- VIII. **Wszelkie roboty z blachy żelaznej i miedzianej** — spawane autogenem i lutowane, jak:
 - a) rezerwoary, kotły potrawowe do szpitali, koszar i t. p.
 - b) roboty ornamentacyjne (**Obłożenie ornamentacyjne blachą miedzianą elewacji gmachu Banku Tow. Spółdzielczych w arszawie**).